

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Merle Aus
KK030

VANGLAS KUJUNENUD LÄHISUHTED KINNI
PEETAVATE ISIKUTE JA AMETNIKE VAHEL
(Tartu Vangla näitel)

Lõputöö

Juhendaja:
Velda Veia

Tallinn 2006

ANNOTATSIOON

Käesolev lõputöö on kirjutatud eesti keeles, arvuti kirjas ja koosneb 51 leheküljest. Töö sisaldab annotatsiooni, sisukorda, sissejuhatust, nelja peatükki ja alapunkte, kokkuvõtet, võõrkeelset resümeed ja kasutatud allikate loetelu.

Esimeses peatükis on kirjutatud lähisuhte olemusest ja mõistest, teises peatükis on autor kirjutanud inimeste tajumisest ja veetlusest, kolmandas peatükis on juttu abiellumisest kinni peetava isikuga. Neljandas peatükis on kajastatud autori uurimus.

Lõputöös on 9 joonist, 1 tabel ja 38 viidet kasutatud kirjandusele.

Lõputöö eesmärk on selgitada välja asjaolud, mis viisid ametnikud selleni, et nad asusid rikkuma seadust ning alustasid suhet kinni peetava isikuga.

Uurimismeetodina kasutas autor struktureeritud intervjuud. Uurimuse tulemusel jõudis autor mitmete järeldusteni. Enamustel juhtudel ei oma erialane ettevalmistus töötamaks kinni peetavatega mingit tähtsust suhte loomisel; vanglas tekkinud lähisuhtesse kinni peetava isikuga, satub rohkem naisametnikke kui meesametnikke. Samuti selgus, et küsitletavad olid asunud lähisuhtesse kinni peetava isikuga, suuremal arvul juhtudest, kinni peetava initsiatiivil.

Lõputöö märksõnad on: lähisuhe, kinni peetav isik ja ametnik.

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD.....	3
SISSEJUHATUS	4
1 LÄHISUHTE OLEMUS JA MÕISTE	6
1.1 Lähisuhte mõiste	6
1.2 Suhete areng.....	7
1.2.1 Sõprussuhte kujunemine	8
1.2.2 Isiklike tutvuste potentsiaal.....	8
1.2.3 Kontakt mittestereotüüpsete isikutega	9
1.2.4 Lähisuhete arenguetapid vanglas	9
2 INIMESTE TAJUMINE JA VEETLUS.....	11
2.1 Tajumise teooriad.....	11
2.2 Inimestevaheline veetlus	12
2.2.1 Füüsiline veetlus	12
2.2.2 Sarnasus ja täiendavus	12
2.2.3 Tutvus ja lähedus	13
2.2.4 Tajatud ekslikkus	13
3 ABIELLUMINE KINNI PEETAVA ISIKUGA	14
3.1 Naised tõelise mehe otsingul	15
3.2 Naised kui hooldajad.....	16
4 AUTORI UURIMUS	21
4.1 Tartu Vangla olukorra analüüs.....	21
4.2 Uurimuse metoodika ja valimi iseloomustus.....	22
4.2.1 Uurimuse metoodika	23
4.2.2 Valimi iseloomustus.....	23
4.3 Uurimuse tulemused	26
4.3.1 Müüdid kinni peetavatest meeste eelistest vabaduses olevate meeste ees	42
4.4 Tõukejõud lähisuhte tekkimisel ja autori soovitud meetmetest mis aitaksid vähendada ametniku ja kinni peetava vahelise lähisuhte tekkimist	42
KOKKUVÕTE	44
SUMMARY	46
KASUTATUD ALLIKAD	49
LISA.....	50

SISSEJUHATUS

Antud lõputöö tähtsus autori meelest seisneb selles, et varem pole vanglas kujunenud lähisuhteid ametnike ja kinni peetavate isikute vahel Eestis käsitletud, samuti pole läbi viidud selle teemalisi uurimusi. Käesoleva töö vajalikkus on tingitud antud teema päevakajalisusest, uudsusest ja praktilisest vajadusest, kuna autori teenistuskohas Tartu Vanglas on nimetatud probleem teravalt üles kerkinud. Olukord, kus ametnik hakkab suhtlema kinni peetava isikuga muul viisil kui ametialaselt, on ebaprofessionaalne ja teiste ametnike mainet rikkuv. Teema kuulub sageli nn. vangla siseinfo valdkonda ja ei kuulu avalikult teavitamisele. Seega pole palju teada ka teiste riikide juhtumitest, samuti puudub selle alane rahvusvaheline statistika. Ühe erandina võib küll välja tuua hiljutise juhtumi Saksamaal, kus kõrvaldati töölt naisvangivalvur, kes sai hakkama tema tööga sobimatu teoga-kinnipeetavaga seksuaalvahekorda astumisega¹. Autoril on võimalus läbi viia esimene uurimus selles valdkonnas ja selle tulemustest lähtuvalt teha ettepanekuid kuidas teemat süvendatult uurida ja milliseid meetmeid rakendada vanglasüsteemis, et vähendada vanglas kujunevaid lähisuhteid kinni peetavate isikute ja ametnike vahel.

Lõputöö eesmärgiks on selgitada välja asjaolud, mis viisid ametnikud selleni, et nad asusid rikkuma seadust ning alustasid keelatud suhet kinni peetava isikuga. Ja tuua välja ühised jooned või erinevused lõputöös käsitletud juhtumite puhul.

Töös on esitatud alljärgnevad hüpoteesid:

1. Ametnikud, kes alustavad lähisuhet kinni peetava isikuga, teevad seda hetkel, mil nende elus on toimunud mingit liiki psühholoogiline kriis, mille tõttu ametnik on vastuvõtlik erinevatele psühholoogilistele mõjutustele, vajab rohkem tähelepanu ja toetust.
2. Vanglas ametnikuna teenistuses olev naisametnik satub suurema tõenäosusega kinni peetava isikuga lähisuhtesse kui meesametnik.

Käesoleva lõputöö eesmärgi täitmiseks ja hüpoteeside lahendamiseks kasutab autor struktureeritud intervjuud Tartu Vangla endiste töötajatega, kes on lahkunud

ametist lähisuhete tõttu kinni peetava isikuga, Tartu Vangla julgeolekuosakonna juhatajaga. Samuti toob autor välja statistilised näitajad Tartu Vanglas toimunud naissoost ametnike personalialasest liikumisest aastate lõikes. Lisaks toob autor välja statistilised näitajad kinni peetavatest, kes on lähisuhetes endiste ametnikega.

Lõputöö lähtealuseks on see, et vanglasse tööle tulles, asuvad ametnikud riigiteenistusse täitma oma ametikohale vastavaid teenistusülesandeid. Suhete loomine kinni peetavatega ametiülesannete täitmisel näitab professionaalset ebaküpsust, ning et ametnik kasutab oma ametikohalt lähtuvat positsiooni kurjasti, suheldes ühiskonnast eraldatud inimestega. Antud lõputöös pakub autorile huvi protsess, mis toimub ametnikus sellel perioodil kui ta on valinud suhte kinni peetava isikuga, samuti see, kuidas mõjutab suhte tekkimine samas ametiasutuses teisi ümbritsevaid ametnikke.

Lõputöö koosneb neljast peatükist, teoreetilisest osast ning läbiviidud uurimuse analüüsist. Teoreetilises osas käsitletakse lähisuhte olemust ja mõistet, suhete arenguetappe vanglas, inimeste tajumist ja veetlust ning abiellumist kinni peetava isikuga. Uurimuse põhjal on autor välja selgitanud endiste ametnike erialast ettevalmistust kinni peetavate isikutega töötamiseks, suhte tekkimise võimalusi kinni peetava isiku ja ametniku vahel, eelnimetatud suhtest tekkinud ametniku ja kinnipeetava vahelisi probleeme ning endise ametniku sisemisi konflikte suhte arenedes. Lisaks on toodud antud töös välja endiste ametnike nägemused ühisest elust kinni peetava isikuga pärast kinni peetava vabanemist.

¹ [<http://ajaviide.delfi.ee/news/seks/article.php?id=12395879>] 25.03.2006.a

Minu kalju ja päikene ta,
kelle paistel võin toetuda.
Ma ei hooli, mis temast te räägite,
ta mu võttis, mu tegi-
las jumal näeb.
- Minu kalju²

1 LÄHISUHTE OLEMUS JA MÕISTE

1.1 Lähisuhte mõiste

Lähisuhe on emotsionaalne side, mis teeb armastuse objekti läheduse inimese jaoks nauditavaks ning võib teha temast eemal oleku piinavaks. See on mitmetahuline nähtus ja seda on väga raske üheselt ning ammendavalt defineerida. Lähisuhtes on peamiseks tundeks inimeste vahel armastus. Armastus võib väljenduda tunnetes, mõtetes, hoiakutes ja käitumises. Armastus võib põhineda näiteks vanemlikel instinktidel (ema armastus lapse vastu), harjumusel ja kasvatusel (kodumaa armastus) või seksuaalsel külgetõmbel (erootilis-romantiline armastus). Tavakeeles kasutatakse armastust väga erineva intensiivsusega tundesideme tähistamiseks (näit. „ma armastan juustu“ või „ma olen valmis oma armastatu eest surma minema“).³

Inimestevaheline armastus esineb eri vormides mitmesugustes inimsuhetes perekonnaliikmete, sõprade ja partnerite vahel. Inimestevahelise armastuse juurde kuuluvad emotsionaalne, vaimne ja füüsiline lähedus, altruism, abivalmidus ja pühendumus; teatud suhete puhul ka seksuaalne kirg. Lähisuhe võib olla vastastikune või ka vastamata. Tihti on lähisuhtes olevate isikutega kaasas ka armukadedus, soovimatus oma armastatu lähedust teistega jagada.⁴

² Norwood, R (1996) Naised, kes armastavad liiga palju. Elmatar lk 105

³ [<http://et.wikipedia.org/wiki/Armastus#Kirjandus>] 20.03.2006

⁴ [<http://et.wikipedia.org/wiki/Armastus#Kirjandus>] 20.03.2006

B. I Murstein on välja toonud armastuse põhjused, milledeks on⁵:

- Tarve kedagi armastada tekib pagemisega iseenda eest ning saab teoks oma iseseisvuse piiramise hinnaga
- Armastuses väljenduvad isiksuse küpsus, andumine, hoolivus ja hoolitsus teiste eest
- Armastus tekib sotsiaalsete normide, konventsioonide, eeskujude ja surve tulemusena
- Seksuaaliha sildistatakse armastusena. Kõige sagedamini mõistetaksegi armastuse all sügavat vaimset, füüsilist ja emotsionaalset kiindumust kahe inimese vahel – erakordset tunnet, mis kogu maailma imelisena paista laseb.⁶

1.2 Suhete areng

Suhet luues püütakse kasutada mitmesuguseid sõnatuid signaale, eriti silmsidet ja naeratusi, näitamaks, et teine meeldib. See võib olla tingitud püüdest oma sõnum sihilikult ebamääraseks jätta⁷. Duck ja Miell näitasid oma 1986. aastal tehtud uurimuses teemal „lähisuhete kaardistamine“, et suhete tekkimise algul on inimeste peamiseks mureks see, kas teine pool on samuti asjast huvitatud. Kinni peetavate suhete puhul on kinni peetav see, kes peab suutma tekitada eeldatavas partneris huvi, et viimane siis tuleks temaga kokkusaamisele. Tihti tekitab selline suhe naise piinlikust, sest naine külastab meest vanglates ja kardab, et teda vaadatakse kui ühiskonna häbiplekki.⁸

⁵ Kidron, A (2004) Suhtlemine. Monde lk 184

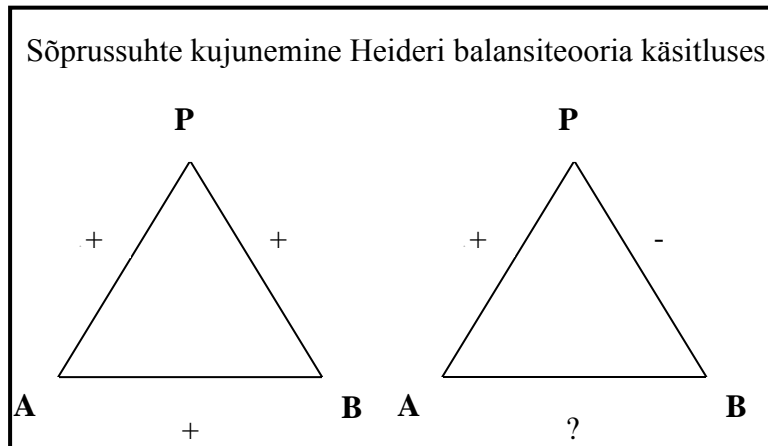
⁶ <http://et.wikipedia.org/wiki/Armastus#Kirjandus>] 20.03.2006

⁷ Hayes, N (2002) Sotsiaalsühholoogia alused. Külüm lk 87

⁸ Fishman, L.T (1988) Stigmatization and prisoners' wives feelings of shame, pages 169-192

1.2.1 Sõprussuhte kujunemine

Sõprussuhte kujunemise eelduseks on külgetõmbe tekkimine isikute vahel⁹. Samalaadse maailmakäsitluse tähtsust sõprussuhte kujunemises võib vaadata Fritz Heideri balansiteooria valguses¹⁰

Joonis 1. Sõprussuhte kujunemine

Oletades, et isikud A ja B tunnevad tugevat külgetõmmet teineteise suhtes ja lisaks kiidavad mõlemad heaks asja P, sellisel juhul on sõprussuhe tasakaalus e. balansis. Kui aga olukord on selline, et isik A kiidab heaks asja P, aga isik B vihkab seda – sellisel juhul on sõprussuhe tasakaalust väljas. Kui asi P on mõlemale osapoolle tähtis, kuid nägemused sellest on vastupidised, on tõenäoline, et isiku A ja isiku B vaheline külgetõmme väheneb.¹¹

1.2.2 Isiklike tutvuste potentsiaal

Kui kahe grupi liikmed puutuvad üksteisega kokku ainult kindlaks määratud sotsiaalsetes rollides, ei mõista nad tõenäoliselt oma seisukohti ümber. Et seisukohtade ümberhindamine saaks toimuda, peab inimene teise grupi esindajaid isiklikul tasandil tundma õppima. Oma gruppi mittekuuluvate inimeste isiklik tundmine viib tõenäoliselt nende suurema omaksvõtuni.¹²

⁹ Himberg, L; Jauhiainen, R. (2002) Suhteita, minä, me ja muut. Porvo lk 57

¹⁰ Himberg, L; Jauhiainen, R. (2002) Suhteita, minä, me ja muut. Porvo lk 58

¹¹ Himberg, L; Jauhiainen, R. (2002) Suhteita, minä, me ja muut. Porvo lk 58

¹² Hayes, N (2002) Sotsiaalpsühholoogia alused. Külüm lk 125

1.2.3 Kontakt mittestereotüüpsete isikutega

Stereotüüpia peamiseks tagajärjeks on see, et grupi kõiki liikmeid tajutakse samade omaduste kandjaina. Ometi on igas loomulikult kujunenud inimgrupis individuaalsete erinevuste osas laialdane varieeruvus. Eelarvamuslikul isikul on stereotüüpiat raskem säilitada, kui ta kohtub pidevalt stereotüüpia objektiks olevast grupist pärit inimestega, kes selle stereotüübi alla ei mahu. Nii võib kontaktil mittestereotüüpsete teiste isikutega olla eelarvamust vähendav mõju, kuna see sunnib inimesi teistega läbi käima pigem inimlikul, isiklikul tasandil, mitte kui ebameeldivasse kategooriasse kuuluvate indiviididega.¹³

1.2.4 Lähisuhete arenguetapid vanglas

Suhetes kinni peetava isikuga on vabaduses viibiv pool see, kes peab arvestama võimalusega haiget saada. Lootused ja unistused muudavad inimesed õrnaks, samuti ootamine ja püüdlemine¹⁴.

On kinni peetavaid isikuid, kes tekitavad endale lausa suhete võrgustiku, mille loomine on omaette kunst ja jaguneb etappidesse:

I etapp – Kuulutused. Kõigepealt kuulutatakse ajalehes või raadios. Kirjutatakse väarikalt ja intrigeerivalt stiilis: ”Mees, kellel on mõned puudused, mis ei varjuta tema uskumatut hulka positiivseid omadusi, ootab...” Neid kuulutusi koostavad konkreetset inimesed – vangla epistolaarse žanri meistrid. Loomulikult on tegemist teenusega. Nagu iga muugi teenus, on ka see tasuline.

II etapp – Helista ikka ja jälle! Kuulutuse avaldaja peab olema kättesaadav, see tähendab, et tal peavad olema kontaktandmed. Väidetavalt ei ole vangidel mobiiltelefone. Väidetavalt. Tegelikuses annab üksildane kaunishing ikka just oma mobiilnumbri. Edasi käivitub tagasiside – naised hakkavad helistama. Kusjuures mõned neist peavad tundidepikkusi kõnesid. Just esimese kõnega peab mees suutma naist sedavõrd võluda, et too helistaks uuesti – ikka ja jälle. Loomulikult helistab naine, antud juhul kannab tema ka kõik kulutused.

¹³ Hayes, N (2002) Sotsiaalpsühholoogia alused. Külüm lk 126

¹⁴ McGraw P.C, (2001) Kuidas päästa suhet. K-Kirjutis lk 92

III etapp – Ei, tulge parem siia. Edasi järgnevad peene käekirjaga kirjutatud kirjad. Areneb kirjavahetus, mille loogiline jätk on daami visiit paika, mis ei asugi nii kaugel. Selleks ajaks on naisel juba teada, mis mehele meeldib, järelikult ta teab, mida külakostiks viia.¹⁵

¹⁵ Ladõnskaja, V. 2005. Pruudina vanglas. Eesti Ekspress, 30.03,7

2 INIMESTE TAJUMINE JA VEETLUS

Kui inimesed teevad seda, mida neilt oodatakse, ei ütle see nende kohta kuigi palju. Aga kui nad teevad midagi ebatavalist, hakatakse arutlema selle üle, miks nad seda tegid. Tuntakse vajadust seletada nähtusi ainult siis, kui need igapäevaelu normaalsetest stsenaariumitest hälbivad. Kas siis nõustutakse selle stsenaariumiga ja järgitakse enamuse sisukohta, kuid ei muudeta oma isiklike uskumusi, või leitakse, et antud stsenaarium on liiga kõrvale kalduv isiku maailmavaatest ja ignoreeritakse ning halvustatakse seda.

2.1 Tajumise teooriad

Tuntud on nähtus, kuidas teiste inimeste kohalolek võib toimimisviise mõjutada ja kuidas liidrid võivad mõjutada endale järgneajaid. Kuidas aga kõigepealt tajutakse teisi inimesi ja kuidas minnakse esmakordsest kohtumisest edasi pikaajalise suhte kujundamisele? Mulje kujunemise uurimisel tuntakse huvi, kuidas tekivad esimesed mõtted teise inimese kohta. Teiste kohta mulje kujundamise protsessi kuulub arvukalt tegureid, eelõige¹⁶:

- sageli kasutatavad enesestmõistetavad teooriad selle kohta, millised on isiksuse jooned ja millised neist tõenäolisemalt omavahel seostuvad;
- isiku poolt teiste kohta loodavad individuaalsed teooriad ehk isiklikud konstruktsioonid;
- isiku käitumist mõjutada võivad esamuljed teistest inimestest, sest on tähtis, kuidas esialgu saadakse informatsiooni teiste inimeste kohta;
- isiku komme jagada inimesi kategooriatesse ehk leida igas inimeses mingi kindel stereotüüp.

¹⁶ Hayes, N (2002) Sotsiaalsühholoogia alused. Külüm lk 65

2.2 Inimestevaheline veetlus

Mis tõmbab mõne inimese poole? Miks mõned meeldivad esimesest silmapilgust, teised aga mitte? Miks mõned inimesed hakkavad meeldima rohkem pärast seda, kui neid lähemalt tundma õpitakse? Meeldimise ja veetluse uuringud on kindlaks teinud hulga tegureid, millel on oma panus teistele inimestele reageerimise viisidele.

2.2.1 Füüsiline veetlus

Küsimusele, kas füüsiline veetlus avaldab mõju, peaks vastus olema jaatav. On naisi, kelle jaoks on kõige tähtsam, et mees ütleks esimese kohtumise esimese tunni jooksul, et ta on naine, keda mees on otsinud kogu elu¹⁷. On tehtud arvukalt uurimusi, mis näitavad, et suheldakse meelsamini inimestega, kes tunduvad veetlevad, kui inimestega, kes leitakse olevat füüsilise veetluseta. Sigall ja Ostrove viisid läbi 1975. aastal uurimuse, mis seisnes katsealustele väidetavalt murdvarga pildi andmises ning palusid neil määrata karistus. Karistus vargale määrati palju rangem, kui neil oli mitteveetleva isiku pilt. Ent kui süüteo oli kelmus, mille korral hea välimus aitab eeldatavasti kuriteo õnnestumisele kaasa, olid katsealused karmimad veetleva välimusega indiviidi suhtes.¹⁸

2.2.2 Sarnasus ja täiendavus

Veetluse üheks teguriks on sarnasus. Sageli meeldivad inimestele need keda peetakse enda sarnasteks ning kellede hoiakud on sarnased nende omadega. Suhete arenedes võib hoiakute sarnasuse tähtsus aja jooksul väheneda. Kerchoff ja Davis küsitlesid 1962. aastal paare hoiakute sarnasuse olulisuse kohalt. Paarid kes olid koos olnud alla 8 kuu, leidsid, et see on oluline, neile näis, et sarnaste hoiakute puhul oli nende suhe kindlam. Kauem koos olnud paarid ei pidanud

¹⁷ Cowan, C; Kinder, M. (1998) Miksi fiksut naiset valitsevat väärin. Werner Söderström Osakeühthio Porvo-Helsinki-Jurva. Lk 24

¹⁸ Sigall,H; Ostrove,N. (1975) Beautiful but dangerous: Effects of offender attractiveness and nature of the crime on juridic judgement. Journal of personality and Social Psychology,31,410-414

enam hoiakute lähedust nii oluliseks.¹⁹ Kuidas suhtuda arvamusse, et vastandeid tõmbab teineteise poole? On esitatud täiend- ehk komplementaarvajaduste hüpotees, mis ütleb, et inimesed võivad tasa teha oma isiklikke puudusi selliste partnerite valikutega, kes on tugevamad nende inimeste nõrgemate külgede osas. Sellistes suhetes esineb kaks paari vastastikku täiendavaid vajadusi: hoolitsuse – vastuvõtlikkuse ja domineerimise – allumise vajadused.²⁰

2.2.3 Tutvus ja lähedus

1961. aastal uuris Newcomb, kuidas kujunesid sõprussuhted ühiselamus elavate üliõpilaste vahel. Näis, et algselt kujunes esmakursuslaste sõprus sarnaste hoiakute ja väärtustega inimeste vahel. Aga teisel aastal algavad sõprussuhted olid hoopis teistsugused. Üliõpilastele määrati toanaabrid sarnaste hoiakute põhjal, ent see ei paistnud sõpruse kujunemise teguriks olevat. Selle asemel näisid sõprussidemed kujunevat puhtalt paiknemise läheduse alusel – sõbrustati eelkõige toanaabritega, vaatamata sellele, kui sarnased või erinevad olid nende hoiakud. Inimestele näivad meeldivat rohkem need inimesed, kellega omatakse palju kontakte.²¹

2.2.4 Tajutud ekslikkus

Inimestele näib meeldivat, kui teised näitavad välja oma inimlikku poolt ja teevad aegajalt vigu, selle asemel, et ühegi nõrkuse märgita pidevalt edukad olla. Madala enesehinnanguga inimestele meeldib võimalus väga edukatele inimestele alt üles vaadata ja neile ei meeldi viimastel puudusi näha, samal ajal kui kõrge enesehinnanguga inimesed eeldavad kõrgeid tulemusi ja on sallimatud nende suhtes, kes niisuguseid tulemusi ei saavuta.²²

¹⁹ Kerchoff, A.C; Davis, K.I (1962) Value consensus and need complementarity in mate selection. *American Sociological Review*, 27, 295-303

²⁰ Winch, R.F (1958) *Mate selection: A study of complementary needs*. New York: Harper & Row

²¹ Newcomb, T.M (1961) *The acquaintance process*. New York: Holt, Rinehart & Winston

3 ABIELLUMINE KINNI PEETAVA ISIKUGA

Öeldakse, et abielud sõlmitakse taevas, aga registreerida võib ka põrgus. Vangla kõlab nagu abielu jaoks väljapraagitud koht. Vangis olijad on tekitanud ühiskonnale kahju – ühiskond on nad sellepärast välja praakinud. Naisi ei heiduta ka teadmine, et meessoost tapjatest 36% kannavad karistust naissoost ohvri tapmise eest²³. Vangla on maapealne puhastustuli, kus lunastatakse tehtud patud. Ja abielu näib üheltpoolt patu kahetsus, pürgimus naasta selle ühiskonna rüppe. Tegelikult ei ole vanglas abiellumine sugugi haruldane. Näiteks Murru Vanglas on neli korda aastas spetsiaalsed päevad, mil vangid saavad abielluda. Ja juhtub, et neil päevil sõlmitakse kuni 15 abielu. Põhjused miks kinni peetavad abielluvad, on mitu:

I põhjus ja kõige ilusam neist põhjustest on ideaalne. Mees otsib tõesti oma unistuste naist. Pärast tuleb armumine ja kõik lõpeb pulmadega.

II põhjus – meelelahutus. Noh igav on. Peab ennast millegagi lõbustama. Ja nii lõbustatakse nii ennast kui ka naist.

III põhjus – arvestus. See on suhete loomise kõige tõenäolisem ajend. Näiteks selleks, et vabaneda vanglast ennetähtaegselt. See tähendab, et vanglast vabanemise korral on vangil koht, kuhu minna. Lisaks sellele võib ta kindel olla, et teda toidetakse ja pannakse pehmesse voodisse magama. Ning sel juhul on tal ametliku abikaasana õigus pretendeerida ka sellele elamispinnale. Saab või ei saa, on juba teine küsimus.

IV põhjus – miks keegi ei võiks oma määritud nime puhtama vastu vahetada? Veel üks põhjus, miks vang võib ihaldada abielu.²⁴

²² Hayes, N (2002) Sotsiaalpsühholoogia alused. Külüm lk 80

²³ Devasia, V; Devasia, L (1993) Victim-offender relationship in femaile homicide by male. A study conducted in Maharashtra, lk 317-323

²⁴ Ladõnskaja, V. 2005. Pruudina vanglas. Eesti Ekspress, 30.03,7

3.1 Naised tõelise mehe otsingul

Nataša (nimi muudetud) on 29 aastane Tallinlanna. Ta on olnud kaks korda abielus. Tal on viie aastane poeg. Tal on lähisuhe vanglas karistust kandva Sašaga. Saša on viis aasta vanglas olnud. Milles eest? Nataša täpselt ei tea seda. Kuid teab, et kindlasti mitte tapmise eest. Ta arvab, et tegu võis olla pigem röövimisega.

Nad said tuttavaks juba kauges nooruses, siis aga kaotasid teineteist silmist. Teist korda viis neid kokku juhus. Keegi Nataša tuttavatest pandi vanglasse ja juhtus, et tal olid fotod Natašast. Nende järgi tundis Saša noore tüdruku ära.

Miks ometi, on esimene küsimus, mis pähe tuleb, kui kuuled, et noor neiu sõidab abiellumise lootuses vanglasse kohtumisele. Muide, kohtumised erinevad põhimõtteliselt nendest, millega ollakse vabaduses harjunud. Siin ei kingi mees naisele lilli ja maiustusi. Siin on naine see kes toob kaasa head ja paremat.

„Saate aru, nad on mehelikud. Nad on tõelised mehed,“ räägib psühholoog, kes tegeleb vangide ja hiljuti vanglast vabanenutega. „Ütleme, et ma olen vabatahtlik ja minu jaoks on tähtis, et teised saaksid teada, et on olemas ka sellised abielud. Vanglas justkui ei ole neid moodsaid metroseksuaale ehk Uue Ajastu mehi, ülemäära hoolitsetud poisikesi – seal on mehed. Nad on musklis. Vajalikul määral hoolitsetud. Nad loevad vanglas, nad võivad eputada kaunite tsitaatidega. Ja peale selle ümbritseb neid õigluse eest võitleja oreool. Mille eest nad istuvad? Nad räägivad ju kõik, et sattusid vanglasse isiklike põhimõtete tõttu. Tunnistagem, et see avaldab muljet.”

„Lisaks sellele tunnevad nad suurepäraselt naiste psüühikat,“ jätkab psühholoog. „Ema on nende jaoks püha. Naisi meelitab see alati, kasvõi alateadlikult. Ja mis peamine, nad oskavad naistele mõista anda, et too on kuninganna. Selle tunde järele naine sinna vanglasse lähebki.”

Vanglas toimuvad kohtumised jagunevad lühiajalisteks (mõnetunnisteks kindlatel päevadel) ja pikaajalisteks (kuni kolme ööpäevasteks). Pikaajalise kokkusaamise

ajal elab naine koos oma väljavalituga spetsiaalselt selleks otstarbeks sisse seatud toas. Siin ei ole midagi liigset: seinad, peegel, voodi, laud, paar tooli ja kõik. Välja minna naine ei tohi. Kui aga läheb, tähendab see, et ta otsustas ära sõita. Mõnikord sünnivad pikaajalistest kokkusaamistest isegi lapsed.

Temake toob kaasa süüa. Peale selle tasub ta sõidukulud, telefoniarved ja muud väljaminekud. Tema omalt poolt kingib temakesele muinasjutu. Temake satub romantilisse maailma. „Alguses ma ütlesin talle, et ma ei tule kuhugi! Kui ta välja saab, siis näeme,” jutustab Nataša oma romantilise armastuse lugu. „Kuid mõni kuu peale meie suhte algust ma ikkagi sõitsin. Ja sellest ajast peale hakkasin tema juures tihti käima – mitu korda kuus. Kui kinni peetav ennast vanglas halvasti üleval peab, ei lasta tal külalisi kutsuda. Aga minu oma käitus korralikult ja nii ma käisin seal sageli.”²⁵

Ahto Levi on öelnud oma raamatus kinni peetavate kohta: „Jäid vahele ja istuvad, eided tassivad neile aga vanglasse kottide kaupa igasugust nasvärki järele.”²⁶

3.2 Naised kui hooldajad

Vaadates kinni peetavate naiste igapäeva elusid ning seda kuidas nad on seotud vanglasüsteemiga, võib välja tuua kolm peamist valdkonda, mis aitavad mõista kinni peetava naise tolli ühiskonnas.

- Esiteks nähtub, et kinni peetavate naised võivad kaotada oma väärtust teiste silmis tänu oma suhtele kinni peetavaga, samas nad täidavad naise kui hooldaja rolli.
- Teiseks ei saa väita, et nende elu oleks teistsugune, kui nad poleks lähisuhtes kinni peetavast mehega, nagu see antud hetkel on.
- Kolmandaks on kinni peetavate naiste toimetuleku mehhanismid ja strateegiad suurel määral edukad. Hoolimata eluraskustest, astuvad nad vastu rõhuvale struktuurile.

²⁵ Ladõnskaja, V. 2005. Pruudina vanglas. Eesti Ekspress, 30.03,7

²⁶ Levi, A. (1973) Halli hundi päevik. Tallinn: Eesti raamat, lk 74

Hancock on väitnud 1989. aastal oma kirjutises: „ Kui mees räägib suhte puhul mina vormis, siis naine räägib alati meie vormis.”²⁷ Sellega tahavad naised näidata end ümbritsevatele, et nende suhe on parimas seisus, isegi kui nad pole oma tunnetes kindlad. Kui kinni peetava naine püüab aidata oma vangistuses viibivat meest, et mehele näiks, et tal on siiski abikaasa/isa roll, püüab naine samal ajal täita enda kui naise rolli abikaasa jaoks. Kinni peetava naine, kes seisab oma mehe eest, täidab enda kui hooldaja rolli. Olenemata faktist, et ühiskond ei vaata hästi abielule kinni peetava isikuga ja naine on ilma jäetud unistatud paarielust oma igapäevaelus, on need naised kiindunud oma olukorda ja meeleldi nõus kandma hooldaja rolli abielus. Nad on järginud kombekohaselt määratletud naise rolli.

Hooldaja roll on tavaliselt nõusolek olla alluvaks oma abikaasale. Naised hindavad just seda hooldajaks olemist, sest mehed on alati hinnanud seda, kuidas naised nende eest hoolitsevad. Et naistest on oodatud, olla perekond-hooldaja suunitlusega samal ajal kui mehed mitte, näitab kui vähe on tähelepanu pööratud vangistuses olevatele meestele ja nende rollidele isana. Rõhutatakse naist ja perekonda, mitte aga meest ja perekonda. Ühiskonnas on alati olnud arusaam, et naised saavad kombineerida oma perekonna ja karjääri, samas meeste puhul pole seda teemat puudutatud. Ühiskonnast on jäänud teadmine, et hoolitsus on soost tulenev käitumine.

See tähendab, et hoopis midagi muud tähendab abielus olla naisena kui mehena. Hooldaja roll on väga võimas käitumis- ja psühholoogiline ajend. See on faktor mis ei tee vahet kas naine on abielus kinni peetavaga või mitte.

Kinni peetavate naiste elusid ei saa vaadata eraldi sotsiaalse jõu ja sotsiaalse struktuuri küsimusest. Sugudevahelised suhted on seadusega paika pandud liikuma patriarhaalset liini pidi. Ei saa öelda, et naistel poleks valikut, kuid ka valikuvabadusega naised on siiski mingil määral diskrimineeritud. Kultuuriliselt tuleks vaadelda meest lähisuhtes domineeriva poolena, aga mitte vaadata „meest kui vaenlast”. Praktikas domineerib seksism, kas siis rõhutult või mitte. Seksismi all mõistetakse teise sugupoolega seotud arvamusi ja müüte. Tihti

²⁷ Hancock, E (1989) *The girl within*. New York: Fawcett Columbine

liituvad sekssismiga ka seksuaalhäired ja ahistamine²⁸. Meeste domineerimisele peaks vaatama hierarhilise struktuuri kontekstis, tegemist on liialt tugeva suundumusega, mida oleks aeg muuta.

Tihti viidatakse naiste ebavõrdsele seisule meie ühiskonnas. Välja on toodud statistilisi näitajaid, mille kohaselt kõigist täiskasvanud madala sissetulekuga isikutest on 2/3 naised. Nad elavad meestest tihedamini vaesuses, neil ei ole tihtipeale tervisekindlustust ja 80% juhtudest saavad nad sama töö eest vähem palka kui mehed²⁹. Naiste brutopalk moodustab meeste keskmisest brutopalgast 76%³⁰. Naistena, kinni peetavate partneritena, on neile peale sunnitud mitmekordseid faktoreid. Asi pole ainult selles, et nad on sidunud ennast madala staatusega mehega, vaid ka nende töökoht on madala staatusega.

Vanglates on ülekaalus vaesed ja töölisklassi kuuluvad kinni peetavad. Nad on inimesed väheste materiaalsete võimalustega, kes seisavad silmitsi süsteemiga mis nõuab advokaate, kautsjoni vastu vabanemiseks raha, aega ja raha külastusteks ja lisaks veel muid jooksvaid kulutusi. Ilma rahata ei suuda need kinni peetavad ja nende naised vastu hakata süsteemile. Kuid uuringud on näidanud, et kinni peetavate perekonnad pigem vaesuvad kui jätavad asja sinnapaika ning kinni peetavate naiste napid sissetulekud lähevad suures osas nende vangistuses viibivale mehele.³¹

Partneri vangistus on sedavõrd häbiväärne olukord, et naisterahvas võib selle tõttu oma töö kaotada. Oma vangistuses viibiva mehe tõttu on ta juba kaotanud rahalise toe ja töö kaotus teeks olukorra veel halvemaks. Kuid sellest olenemata on naised valmis paljuks, et säilitada perekondlikku kontakti. Naine võib külastada meest igal selleks võimalikul hetkel, on naisi kes kolivad lausa vanglale lähemale, arvestamata sellega, et töökoha leidmine võib uues asukohas vaata et võimatuks osutada. Kuna head advokaadid on kallid, peab vangistuses olev partner lootma

²⁸ Himberg, L; Jauhiainen, R. (2002) Suhteita, minä, me ja muut. Porvo lk 43

²⁹ Flaudi, S (1991) Backlash: The underclared war against women. New York: Crown Publishers

³⁰ Sotsiaalministeerium (2005) Sotsiaalsektor arvudes 2005. Tallinn: Sata OÜ

³¹ Blue Ribbon Commission on Inmate population Management. (1990) Final Report. Sacramento, CA: Prison Industry Authority

kohtu poolt määratud kaitsjale, mis teeb vangistuse ja pikaajalise karistuse tõenäolisemaks.³²

Enamus naistest kes loovad lähisuhte kinni peetava isikuga, on mehega samal ühiskondlikul positsioonil. C.B Stacki poolt 1974. aastal läbi viidud uurimusest nähtub, et tegemist on sageli parema haridustasemega naistega, võrreldes nende kinni peetavatest partneritega. Kuigi see näitaja ei ole absoluutselt tähtis nende naiste vangistuses viibivatele partneritele, võib nimetatud faktor kasuks tulla naistele oma eluga toimetulekus, mis aga ei muuda nende põhilisi läbielamisi. Ei saa väita, et kinni peetavate naiste elu oleks olnud erinev või parem nende praegusest elust, kui nad poleks astunud lähisuhtesse kinni peetava isikuga, või oleks üldse jäänud vallalisteks. Ajal mil nende naiste partnerid kannavad vanglakaristust, saavad naised rohkem iseseisvaks ja hoolitsedes üksi pere eest kasvab nende kindlustunne. Sellest hoolimata on naiste eesmärgiks siiski saada vabadusse oma vangistuses viibiv partner, et viimane täidaks suhtes mehe rolli. Kinni peetavate naised on üheaegselt vastamisi mehe eemaloleku ja mehe vangistusest tuleneva häbitundega.

Uuringu käigus on leitud, et oluliseks ei peetud niivõrd seda, et mees oli toime pannud kuriteo, kui hoopis seda, et mees oli vangistuses ja seega puudus naise kõrvalt. Nende naiste elu keerlebki selle puudumisega toimetuleku ümber. Paljude naiste jaoks tähendab see salajase elu elamist, varjates siis kas kogu oma elu või mingit osa oma elust teiste eest. Formaalselt häbi tuntakse rohkem vahistamise, kohtu istungi ja vangistuse pärast, mitteformaalselt häbi aga paneb tundma austuse kaotamine teiste silmis ning perekonna ebatasakaal. Paljud naised varjavad oma partneri vangistust pere ja sõprade eest, mõned naised isegi oma laste eest.³³

Stacki 1974. aasta uurimuse kohast ei ole kinni peetavate naised passiivsed ohvrid, pigem on nad väga tugevad naised. Nende isiklikud suhted on tasakaalust väljas, sest nende vangistuses viibivad partnerid väga vähestel juhtudel saavad neid majanduslikult toetada. Kinni peetavate naised viivad suure osa oma

³² Girshick, L.B (1996) Soledad Women: Wives of prisoners speak out. London: Westport, Connecticut lk 119

³³ Girshick, L.B (1996) Soledad Women: Wives of prisoners speak out. London: Westport, Connecticut lk 120

sissetulekust vanglasse, et aidata säilitada oma kinni peetavast partneril mingitki mehe või siis isa rolli.³⁴

Kui kõrvaltvaatajatele oleks loogiline näha, et mingil hetkel siiski naine lõpetab oma lähisuhte kinni peetava isikuga, siis nende naiste jaoks on olukord hoopis vastupidine. Nad seisavad vastu jõulisele struktuurile, millega inimesed tavaelus kunagi ehk kokku ei puutugi. Samal ajal kui ühiskond vaatab halvasti nende naiste peale kui ka nende vangistuses viibivate meeste peale, mõistavad need naised hukka rõhuva süsteemi, mis on nende isikliku elu üle võtnud. Süsteemi jaoks on peamine, et need mehed on toime pannud kuriteo ja sellega on nad ära teeninud avalikkuse viha.³⁵

³⁴ Stack, C.B (1974) All our kin. New York: Harper & Row

4 AUTORI UURIMUS

4.1 Tartu Vangla olukorra analüüs

Eestis pole sellist käitumisviisi, nagu ametnike lähisuhted kinni peetavate isikutega, varem uuritud ja seetõttu on autor pööranud suurt tähelepanu nii valimi leidmisele kui uurimismetoodika välja töötamisele. Eesti ajakirjanduse veergudele on jõudnud lugusid naistest, kes on sõlminud lähisuhted kinni peetava isikuga. Neid juhtumeid, kus vanglas töötav ametnik on sõlminud lähisuhte kinni peetava isikuga, vaid mõnel korral. 22.12.2003. aasta ilmus Postimehes artikkel, kus kirjutatakse, et Tartu Vangla juhid on pidanud oma esimese tegutsemisaasta jooksul lahti ütleva juba kolmest naistöötajast, kes lubasid endale keelatud suhet vangiga ja lõpuks ka abiellusid temaga.

Tartu Vanglas toimus esimene abielu sõlmimine 2003. aasta juunis, kus kaplan pani paari 32-aastase endise naisvalvuri ja temast aasta noorema mehe. Tapmise eest kuueks aastaks vangi mõistetud 8-klassilise haridusega meest ja valvurit ei sidunud vabaduses tekkinud suhe, nende tunded löid lõkkele vanglas.

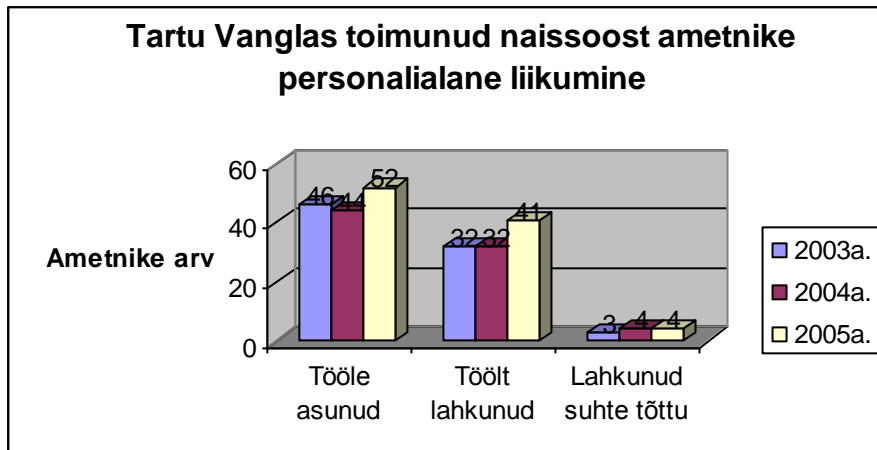
Vangla saalis toimunud tagasihoidliku abielutseremoonia ajaks oli naisametnik poolte kokkuleppel töölt lahkunud ning tagantjärele jäigi saladuseks, kui kaua ta enne seda kinnipeetavaga kurameeris.

Kaks kuud hiljem seisis Tartu Vangla kaplani ees järgmine paar, kus pruudiks oli endine vanglatöötaja ning peiuks kinnipeetav. 2003. aasta septembris naitusid vangla endine sotsiaaltöötaja, 46-aastane kõrgharidusega naine ja temast poole noorem, tapmise ja varguste eest vangi mõistetu. Kolmas pulm peeti Harjumaal Murru Vanglas. Tartu Vanglaga seob seda tõsiasia, et pruudi ja peigmehe suhe sai alguse Tartu Vanglas. 22-aastane pruut töötas veel sama aasta alguses Tartus vangivalvurina. Tema väljavalitu, 25-aastane mees, kelle kohus oli süüdi

³⁵ Girshick, L.B (1996) Soledad Women: Wives of prisoners speak out. London: Westport, Connecticut lk 120-121

mõistnud vargustes ning sugulise kire ebaloomulikul viisil rahuldumises, viidi aasta sees Murru Vanglasse üle ja seepärast peeti ka pulmad seal.

Tartu Vangla direktori asetäitja Jürgen Rakaselg tunnistas, et muidugi oleks vangla juhtkond äärmiselt õnnelik, kui ühtegi sellist juhtumit poleks. Kolm sellist abielu vaid aasta jooksul on liig ka nii suure vangla jaoks, kui seda on Tartu Vangla.³⁶

Joonis 2. Personalialane liikumine

Tartu Vangla avati 2002. aastal ja käesolevaks ajaks on tegutsenud peaaegu 4 aastat. Lähisuhteid on tekkinud selle ajaga juurde. Personalialase liikumise statistikast võib näha, et aastatel 2003-2005 on alguse saanud 11 lähisuhet kinni peetava isiku ja ametniku vahel. Suhete tekkimise arv on tõusuteel. Kõik suhted on kujunenud naissoost ametniku ja meessoost kinni peetava isiku vahel.

4.2 Uurimuse meetodika ja valimi iseloomustus

Käesolevas lõputöös uuritakse teemat, kuidas ja miks tekivad lähisuhted vanglas töötavate ametnike ja kinni peetavate isikute vahel, kuidas see mõjutab samas asutuses töötavaid ametnikke.

³⁶ Püüa, M. 2003. Kolm Tartu vangla naistöötajat on abiellunud vangiga. Postimees, 22.12, 13

4.2.1 Uurimuse metoodika

Küsitluse kavandamisel seisis autor valiku ees, kas viia küsitlus läbi intervjuu või ankeedi vormis. Kuna valim on suhteliselt väike, valis autor struktureeritud intervjuu. Nimetatud intervjuu puhul kasutatakse abivahendina ankeeti, milles on küsimuste ja väidete vorm ning järjekord kindlaks määratud. Saadudu andmeid on autor töödelnud nii sektordiagrammil, kui tulpdiagrammil. Intervjuu saamine endistelt ametnikelt oli mitmes mõttes keeruline, kuna oma eraelust vanglast vabanenud või kinnipeetavast abikaasaga ei taheta endisele kolleegile eriti rääkida, seda enam, et tegemist on vastuolulise ja intrigeeriva teemaga. See ilmneb selgelt intervjuu vastusest, kus endised ametnikud rõhutasid, et nad ei taha oma anonüümsuse säilitamise nimel mõningaid andmeid avaldada.

4.2.2 Valimi iseloomustus

Autor küsitles kokku seitset endist Tartu Vangla naissoost ametnikku, kes olid sõlminud teenistuses olles lähisuhte kinnipeetavaga. Registreeritud juhtumeid kokku, kus lähisuhe on tekkinud kinni peetava isiku ja ametniku vahel, on Tartu Vanglas 11, kuid nelja endise ametnikuga ei olnud võimalik intervjuud läbi viia. Kaks nendest keeldusid autorile intervjuud andmast, ning kahe endise ametnikuga ei õnnestunud autoril kontakti saada.

Vanus: Küsitletute iga jäi vanusevahemikku 25 – 49 eluaastat. (25, 27, 28, 35, 35, 37, 49 aastat) Küsitletutega lähisuhtes olevate kinni peetavate isikute iga jäi vahemikku 26 – 40 eluaastat (26, 27, 28, 30, 34, 39, 40 aastat).

Tartu Vanglas naisametnike ja meessoost kinnipeetavate vahel kujunenud lähisuhtepaarid olid vanuseliselt alljärgnevad:

1. paar: naine 25 a. – mees 27 a.
2. paar: naine 27 a. – mees 39 a.
3. paar: naine 28 a. – mees 28 a.
4. paar: naine 35 a. – mees 34 a.

5. paar: naine 35 a. – mees 30 a.

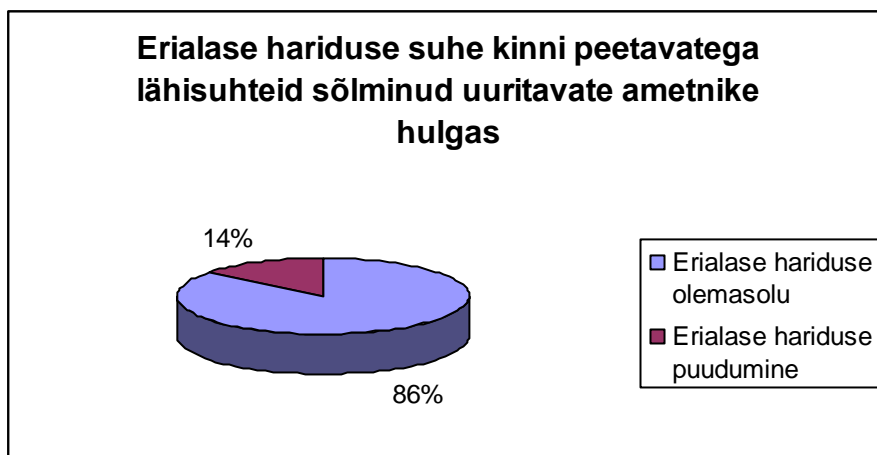
6. paar: naine 37 a. – mees 40 a.

7. paar: naine 49 a. – mees 26 a.

Andmetest nähtub, et lähisuhtepaaride keskmine vanusevahe on 6,5 aastat. Kui jagada naisametnikud sümboolselt kahte gruppi - nooremad kui 30 aastat ja vanemad kui 30 aastat, siis nooremad naised valisid endale kaasaks kas samavanuse mehe või vanema, vanemad naised valisid enesele kaasaks kas samavana või noorema mehe. Suurim vanusevahe on 23 aastat. Suurim vanusevahe lähisuhtes oleva naisametniku ja kinni peetava vahel, mil suhte vanemaks pooleks on naissoost ametnik, on 23 aastat ja suurim vanusevahe, mil suhte vanemaks pooleks on kinni peetav isik, on 12 aastat. Naissoost endine ametnik on vanem lähisuhtes olevast kinni peetavast kolmel korral ja noorem neljal korral.

Haridus: Hariduse puhul pööras autor tähelepanu aspektile, kas küsitletud ametnikud omasid erialast haridust kinni peetavate isikutega töötamiseks.

Küsitletutest kuuel ametnikul seitsmest oli erialane haridus.

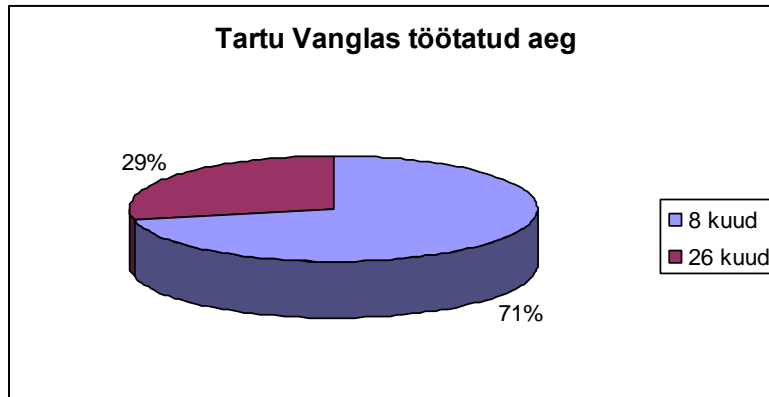

Joonis 3. Erialase hariduse suhe

Jooniselt 3 nähtub, et vangla-alase erialase ettevalmistuse puudumine ei ole määrav tegur suhte tekkimise juures kinni peetavate isikutega. Võiks eeldada, et naised kes tulevad vanglasse tööle omamata erialast ettevalmistust, satuvad tihedamini lähisuhtesse kinni peetava isikuga, kuid tabelist nähtub teisiti. Kinni

peetavatega lähisuhteid sõlminud Tartu Vangla ametnikest omasid 86% erialast haridust.

Tartu Vanglas oli küsitletud ametnikest töötanud viis naist ajavahemikus 8 – 9 kuud ja kaks naist 2 aastat ja 2 kuud.

Joonis 4. Tartu Vanglas töötatud aeg

Jooniselt 4. nähtub, et 8-nda ja 26-nda vanglateenistuses oldud kuu möödumisel on naisametnikel vanglas töötades oht lähisuhte tekkimiseks kinni peetava isikuga. Seega saab väita, et vangla töö omab spetsiifikat, millel on oma selged kriisiperioodid seal teenistuses oleva ametniku jaoks.

Küsitletud naisametnikud jagunevad selgelt kahte eeltoodud gruppi.

Uuringud on näidanud, et kohanemisaeg uuel töökohal kestab kuni üks aasta³⁷. Vangistusseaduse § 121 sätestab, et vanglaametniku esmakordsel ametisse nimetamisel kohaldatakse talle katseaega pikkusega kuni üks aasta. Katseaega samastatakse tihti kohanemisajaga, sest selle ajaga saab selgeks, kas isik sobib nimetatud ametikohale või mitte.

Kuna enne teenistusse asumist ei olnud enamus käesoleva lõputöö valimi moodustavaid ametnikke vanglasüsteemis töötanud ja toetudes eelpool mainitud argumentidele saab väita, et ametnikud, kes alustavad lähisuhet kinni peetava isikuga, teevad seda hetkel, mil nende elus on toimunud mingit liiki psühholoogiline kriis, mille tõttu ametnik on vastuvõtlik erinevatele psühholoogilistele mõjutustele, vajab rohkem tähelepanu ja toetust.

³⁷ [<http://www.aripaev.ee/temp/seminar/07032006/01.ppt>] 01.04.2006

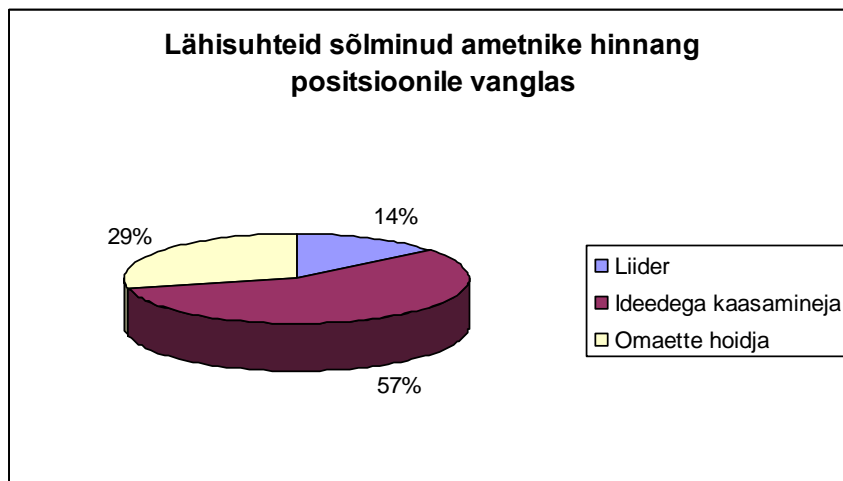
Antud lõputööst lähtuvalt võib selleks psühholoogilise kriisi põhjuseks nimetada ka uut töökohta kinnises keskkonnas.

Uuritavatest kaks ametnikku olid eelnevalt tuttavad vanglasüsteemiga. Tartu Vangla valmides oli vanglasüsteemi sisene otsus, et sinna ei võeta teenistusse inimesi vanast süsteemist, vaid valitakse täiesti uued inimesed, kes pole läbi imbinud nõukogudeaegsest suhtumisest kinnipeetavatesse ja vanglateenistusse. Suhteliselt lühikese koolituse järel saadeti nad tööpostile ning kogenematule naisele oli vanglasuhe kerge tulema³⁸.

4.3 Uurimuse tulemused

Positsioon vanglas

Kõikidele uuritavatele vanglas kinni peetavatega lähisuhteid sõlminud ametnikele anti ülesanne hinnata oma positsiooni ajal, mil nad töötasid Tartu Vanglas. Valida oli kolme erineva variandi vahel, kas nad olid liidrid, kaasaminejad või hoidsid omaette.

Joonis 5. Positsioon vanglas

Kõige enam vastasid küsitletud, neljal korral, et nad olid kolleegide ideedega kaasaminejad. Kaks küsitletut tundsid, et nad hoidsid rohkem omaette, üks

³⁸ Püüa, M. 2003. Kolm Tartu vangla naistöötajat on abiellunud vangiga. Postimees, 22.12, 13

küsitletutest leidis, et ta oli nii liider kolleegid seas kui ka ideedega kaasamineja. Üks endine ametnik vastas, et ta ei olnud liider, kuid läbi sai enamuste kolleegidega. Kolleegid eriti ideid ei pakkunud ja tema enda ideed töö paremaks korraldamiseks ei aktsepteeritud. Selline käitumine kolleegide poolt pani teda end eraldi hoidma. Seega saab väita, et respondent oli pettunud kolleegides, kuna tema ideid ei arvestatud ja otsis tunnustust alateadlikult mujalt.

Uuritavate hinnang lähisuhte võimalikkusest kinni peetava isikuga vanglas enne oma suhte kujunemist

Seitsmest vastajast kuus väitsid, et nad ei olnud eraldi mõelnud suhtele kinni peetavaga või pigem hoidusid sellest ja olid kindlad, et neil ei teki sellist suhet. Mõned vastused intervjuudest olid alljärgnevad:

„Ma olin alati 100% kindel, et ma mitte kunagi ei armu kinni peetavasse. Seda ei lubanud mu põhimõte, uhkus ja eneseväarikus”.

„Ei kujutanud ette suhteid kinni peetavatega. Arvasin koguaeg, et nad on ühed õudsed inimesed”.

„Ma ei kujutaks ettegi, et mul tekiks suhe kinni peetavaga”.

„Ma ei näinud vajadust sellisele asjale mõelda enne, kui mul endal tekkis suhe”.

Üks vastaja ei teinud vahet kinni peetava ja vabaduses oleva inimese vahel. Tema vastusest võib välja lugeda, et ta ei näinud probleeme kinni peetavaga suhte tekkimisel. „Nemad on ju ka inimesed, mina ei suhtu sellesse eelarvamusega”.

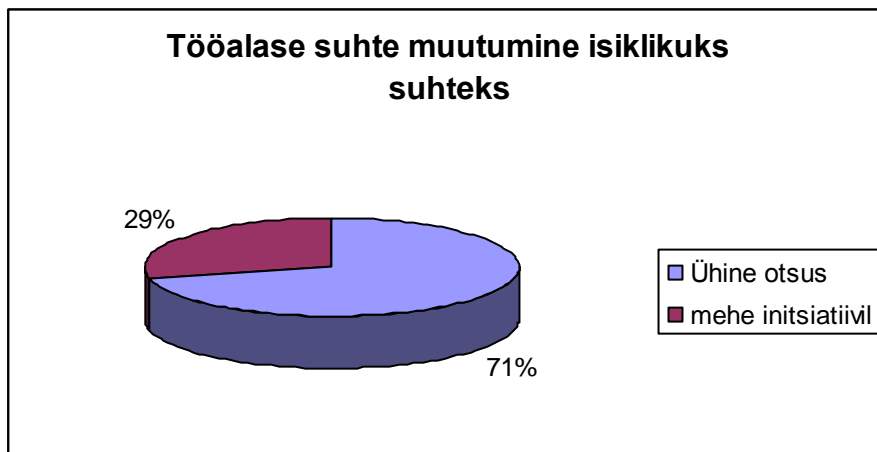
Ühe uuritava vastuses on toodud ära arvamus, mille alusel kinni peetavaga suhteid sõlminud naine kaotab ühiskonna silmis uhkuse ja eneseväarikuse. Ta võrdleb oma suhte sõlmimist kinni peetavaga libastumise ja kukkumisega.

Partneriga kohtumine

Küsimusele kinni peetavast partneriga kohtumise kohta vastasid kõik uuritavad, et kohtusid oma partneriga töö käigus, kas siis otseselt või kaudselt tööülesandeid täites. Üks küsitletutest oli kinni peetavaga varem tuttav, kuid see oli väga ammu ja kohtumiseks peab ta siiski seda, kui ta töökäigus tutvus kinni peetavaga.

Seega saab väita, et töö vanglas on üheks riskiteguriks ametnikule, kellel puuduvad püsisuhted. Oma ameti tõttu satub ametnik oma soost lähtuvalt suurema tähelepanu alla meessoost kinni peetavate poolt.

Töölase suhte muutumine isiklikuks suhteks

Joonis 5. Ametialase suhte muutumise initsiatiiv

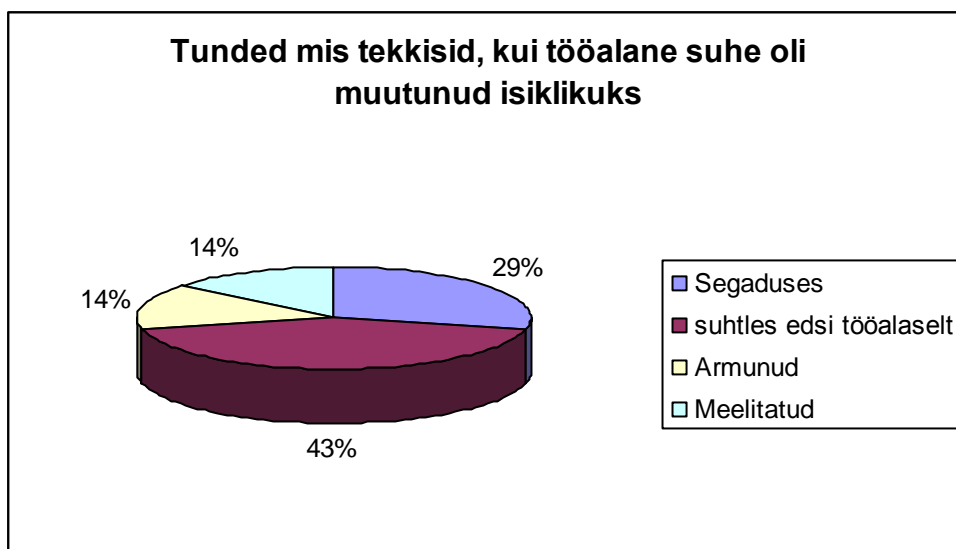
Joonis 5 näitab uuritavate arvamust sellest, kelle initsiatiivil muutus tööalane suhe isiklikuks suhteks. 71% küsitletud endistest ametnikest vastas küsimusele, et suhe muutus isiklikuks mõlema osapoole ühisel otsusel. 29% küsitletutest vastasid, et suhe muutus isiklikuks kinni peetava initsiatiivil.

Mitmest intervjuu vastusest selgub, et kinni peetav on teinud midagi selleks, et naisametnik teda märkaks.

„See sektor kus oli tema, oli küllalt raske käitumisega: pidevad rahutused, mässud jne. Märkasin, et minu vahetuse ajal oli kõik teistmoodi. Ta oskas „hoida” sektori tasakaalus, seal oli palju temast sõltuvat. Ta võis kõiki ässitada mässuks või vastupidi. Hiljem rääkis ta, et minu vahetuse ajal oli kõik rahulik ainult sellepärast, et seal olin MINA ja seda tegi TEMA.”

Antud intervjuulõigust järeldeb, et vanglas on olukordi kus ametnik on ametipositsioonil hädas ja vajab tuge. Tugi võib tulla sealt poolt, kust ei osata oodata – kinni peetavate poolt. Ametnik on pandud situatsiooni, kus ta võtab vastu kinni peetava poolt pakutud abi (näiteks korra pidamisena sektoris), tõlgendamata algselt seda teenena kinni peetava poolt, või pidades seda loomulikuks, et tema vahetuse ajal käituvad kinni peetavad korralikult. Samas võib tekkida olukord, kus kinni peetav hakkab toonitama oma abistavat rolli ametnikule teenistusülesannete täitmisel.

Tunded ja mõtted mis tekkisid, kui suhe oli muutunud tööalasest suhtest isiklikuks suhteks, olid alljärgnevad:

Joonis 6. Ametnike tunded ja mõtted kinni peetavaga suhte isiklikuks muutudes

Kaks küsitletut olid segaduses, üks neist vastas, et kuna isiklikul tasandil suhtlemine oli keelatud, oli ta pidevalt pinges. Teine respondent oli segaduses, kuna ei suutnud otsustada, kas ta tahab suhet kinni peetavaga või mitte. Ta lubas olla kinni peetavale hea sõber, aga asjad arenesid edasi küllaltki kiiresti ning nende sõprus muutus lähedasemaks. Kaks küsitletut vastasid, et suhtlesid kinni

peetavaga edasi ikka tööalaselt. Üks uuritavatest vastas, et suhe ei muutunud nii isiklikuks, et süümepiinad oleks tekkinud ja üks, et temal tekkisid armunud naise tunded. Meelitatuna tundis ennast ametnik, kelle partner kandis karistust sektoris, kus olid küllaltki raske käitumisega kinni peetavad isikud ja aitas hoida korda ametniku eest.

Tartu Vangla kodukord näeb ette, et kinni peetav ja ametnik suhtlevad vaid ametialaselt. Küsimusele, kuidas hakkasid uuritavad käituma, teades, et tegelikult rikuvad nad seadust, ei leidnud keegi küsitletud ametnikest, et nad oleksid rikkunud seadust. Vaadates tagasi eelmisele küsimusele, tekib vastuolu respondentide vastustes. Eelmises küsimuses vastas vaid kaks endist ametnikku, et nad suhtlesid edasi tööalaselt, ülejäänud viis endist ametnikku rääkisid oma segastest tunnetest, armunud naise tunnetest ja meelitatud olekust. Antud küsimusele, aga vastavad kõik küsitletud, et nemad ei ole rikkunud seadust.

Tabel 1. Uuritavate vastused kinni peetavaga suhte tekkimise järel tekkinud tunnetest ja käitumisest

Millised tunded tõusid esile, kui leidsite, et suhe on muutunud tööalasest isiklikuks?	Kuidas hakkasite käituma, teades, et rikute seadust?
a) Tööl olles, suhtlesin temaga ikka tööalaselt	a) Ei tundnud, et seadust rikun.
b) Segaduses olin. Teadsin et suhtlemine isiklikul tasandil on keelatud ja seega olin pidevalt pinges.	b) Ei jõudnud eriti seadust rikkuda, sest me suhe avastati suhteliselt kiiresti.
c) Armunud naise tunded	c) Ei rikkunud üldse seadust.
d) Suhe ei ületanud tööalase suhte raame	d) Suhe jäi tööalase suhte raamidesse.
e) Suhe ei muutunud nii isiklikuks, et oleks tekkinud süümepiinad.	e) Ei ole rikkunud seadust.
f) Tunded olid segased, sest ei osanud otsustada kas tahan seda suhet või mitte.	f) Kui oleksin seadust rikkunud, oleksin palju varem oma tööst ilma jäänud.
g) Olin meelitatud, sest kinni peetav oli sektoris autoriteet ja minu tööl oleku ajal oli olukord teistsugune. Ei toimunud mässe ega rahutusi.	g) Ei rikkunud seadust. Ainuke soov oli näha teda, kasvõi aknast, spordisaali minemas.

Tabelis 1 toodud uuritavate vastustest nähtub, et vanglas kujunenud olukord oli ametnikule ebaselge. Roll mida kanti, muutus. Ametnik lakkas käitumast ametnikuna ja hakkas käituma naisena, kellele meeldib, et temaga flirditakse.

Mõlema osapoole tegevus lähisuhte arengus vanglas

Suhte arengu puhul teevad mõlemad osapooled midagi. Küsimusele mida tegid nemad ja mida tegid nende kinni peetavatest partnerid vastasid kaks respondenti, et lahkusid töölt, et suhe saaks areneda ja kinni peetavast partner teeb kõik selleks, et nad ei kahetseks oma otsust. Üks endine ametnik vastas, et kumbki tahtis Tartu Vanglast lahkuda, et oleks võimalik suhelda – kirjutada, helistada. Respondent oli see kes lahkus. Kolm ametnikku vastasid, et kirjutasid kirju ja helistasid. Ja üks ametnik vastas: “ Ta saatis mulle koju kulleriga suure kimbu punaseid roose. Ma pole elus näinud korraka nii palju lilli. Selge, et ta oli juba varem teada saanud minu telefoni numbrid ja aadressi. Kui küsisin kuidas, vastas et vanglas saab raha eest kõike, nagu vabaduseski. Ta oli väga hea suhtleja, viisakas, mitte pealetükkiv. Temas polnud seda ülbust, nagu tavaliselt paljudel kinni peetavatel esineb”.

Nagu intervjuudest välja toodud vastustest selgub, kõik seitse uuritavat ametnikku tegid midagi selleks, et lähisuhte säiliks. Mitte keegi neist ei pidanud oluliseks teenistuskoha säilimist ja ei mõelnud suhte kiirele lõpetamisele.

Üks intervjuueeritav heidab ette vanglale, et kui julgeolekuosakond väidetavalt teadis sellest suhtest juba ammu, siis miks midagi tookord ette ei võetud.

Uuritavate vanglas lähisuhteid sõlminud ametnike rolliootused mehele ja naisele lähisuhtes

Autor palus respondentidel öelda, milline on nende jaoks mehe roll suhtes. Intervjuude põhjal saab välja tuua alljärgnevad rolli ootused:

- Austada oma naist
- Mees on suhte alustala. Tema peale suurem osa suhtest just rajanebki, sest mehe puhul vaadatakse ikka milline on tema naine. Mees peab oskama oma sõna maksma panna ja olema perekonnapea.
- Olla olemas naise jaoks. Ei loe vahemaa ega trellid. Loeb teadmine, et mees on olemas.

- Mõista toetada sõnaga, olla kõrval nii rasketel hetkedel kui jagada rõõmsaid elamusi. Võtta vastutus suhte eest.
- Toetav.
- Mehe ja naise rollid on sarnased. Nad mõlemad peavad olema arusaajad, võtma partnerit koos hea ja vigadega, mõistma, toetama rasketel hetkedel.
- Minu mees on minu kindlus, minu kaitsja, pere hoidja ja kõigepealt – sõber kellega saad rääkida ükskõik millest, ei pea pelgama, et kas ma nüüd ütlen õigesti või mitte, või kas ta nüüd solvub selle peale või mitte. Mees peab mind võtma niisugusena nagu ma olen ja kui ei meeldi, siis jätta. Ma olen harjunud elama üksi, kunagi ei ole mõelnud armumisele, ja veel selles vanuses. Olin meestes juba ammu pettunud ja ei tea mis jõud mind pani nii käituma. See oli tõesti armastus esimesest silmapilgust.

Järgmine küsimus oli autoril respondentidele vastupidine. Autor palus seletada küsitlertul, mis on nende jaoks naiste roll suhtes. Vastused olid:

- Olla mehele alati toeks. Ka rasketel hetkedel.
- Austada meest ja tema otsuseid
- Mehed ei ole tihti romantilised ja seega on naise roll esile tuua suhte romantiline pool.
- Mõista, toetada sõnaga, olla kõrval nii rasketel hetkedel kui jagada rõõmsaid elamusi. Võtta vastutus suhte eest.
- Toetav
- Rollid on sarnased. Mõlemad peavad olema arusaajad, võtma partnerit koos hea ja vigadega, mõistma, toetama rasketel aegadel.
- Olla armastatud ja armastada, koduhoidja ja parim sõber, arusaaja ja lohutaja. Eelkõige peab olema suhtes harmoonia.

Antud rolliootustest on võimalik näha, et uuritavate ootused mehele lähisuhtes on kõrged. Eeldatakse, et mees kannab traditsioonilist patriarhaalset ühiskonna

rollimudelit, see tähendab, et võtab endale suhtes perekonnapea rolli, on otsustaja, pere hoidja, suhte alustala, olema arusaaja, toetav ja võtma vastutuse suhte eest.

Naise rolli lähisuhtes nähakse eelkõige traditsioonilises naiselikus koduperenaises, kes on mehele toeks, austab meest ja tema otsuseid, on see kes on suhtes romantik, kodu hoidja, lohutaja, arusaaja.

Kui võrrelda rolliootusi ja reaalselt situatsiooni kus lähisuhte meespool on aastaid viibinud kinnipidamisasutuses ja olnud eemal reaalsetest igapäevastest tavaeluga seotud asjaajamistest, on üsna ebatõenäoline, et mees kes ei tunnista piire suudaks kanda eeltoodud rolle. Samuti tundub ebatõenäoline, et naine kes on mehe vangistuse ajal suhte tegusam ja otsustavam pool, loobub oma tegevusest ja annab rolli mehe kanda, hakates kandma ise üksnes toetaja rolli.

Uuritavate ootused kinni peetavast partnerile vangistuse ajal ja peale vabanemist

Uuritavatel olid oma kinni peetavatest partneritele vangistuse ajal alljärgnevad ootused:

- Et partner kannaks karistuse lõpuni ja võimaluste piires hoiduks distsiplinaarkaristustest vanglas.
- Et ta käitus korralikult ja ei satuks konfliktidesse
- Et ta hoiduks pahandustest vanglas
- Et vangistuse ajal väldiks probleemidesse sattumist

Peale vabanemist olid ootused alljärgnevad:

- kindlaid ootusi ei ole, eks elu näitab kuidas hakkama saame. Pole mõtet enda ümber roosat muli mõelda, sest kukkumine võib valus olla.
- Tahan, et ta tuleks ja õpiks uuesti elama selles keerulises ühiskonnas.
- Pärast vabanemist olevaid ootusi ei oska kirjeldada
- Mõista toetada sõnaga, olla kõrval nii rasketel aegadel kui jagada rõõmsaid elamusi. Võtta vastutus suhte eest.

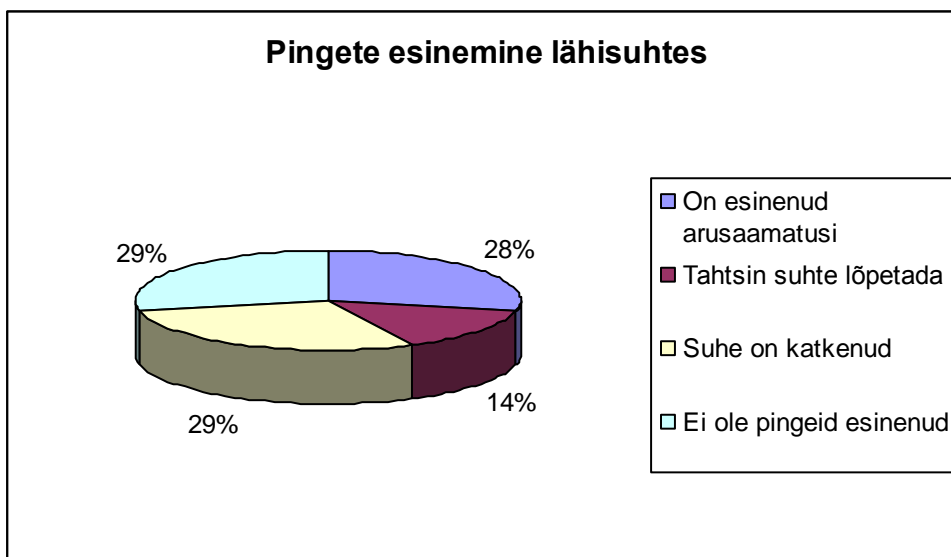
Antud vastustest saab välja tuua alljärgneva vastuolu:

Ühelt poolt mütologiseeritakse mehe kõikvõimsust ja teiselt poolt suhtutakse lähisuhte kinni peetavast kaaslasesse kui lapsesse, kelle suhtes ei olda kindlad, kas ta käitub nii ühiskonna kui naise ootustele vastavalt. Kuna reaalsele mehele lähisuhtes esitatavad ootused on minimaalsed, ei ole tegemist võrdse suhtega. Kahes rolliootuses on selged vastuolud. Meespartneri rollile on ootus väga kõrge, samas on reaalse partneri rollile ootus peaaegu olematu ja nägemus naise rollist lähisuhtes on pigem aitav ja toetav kui juhtiv, seega puudub uuritavatel lähisuhtes reaalselt situatsiooni arvestav juhtiva rolli kandja. Nagu eelpool välja toodud, on asetatud lähisuhte meespartner lapse rolli, kelle puhul kardetakse, et ta ei käitu normidele vastavalt ja ka naine keeldub võtmast juhtivat rolli lähisuhtes järgides tugevalt patriarhaalse ühiskonna normi.

Pingete esinemine vanglas kujunenud lähisuhtes

Küsimusele pingete esinemise kohta lähisuhtes kinni peetava isikuga, vastasid uuritavad ametnikud järgnevat:

- Suhte katkemist otseselt ei ole olnud, küll aga väiksemaid arusaamatusi.
- Kui suhe töökohas avalikuks tuli, tahtsin selle lõpetada.
- Suhe on katkenud.
- Pingeid on esinenud.

Joonis 7. Pingete esinemine uuritavate naisametnike ja kinni peetavate vahelistes lähisuhetes

Joonis 7 põhjal on näha, et 29% kinnipeetavaga lähisuhte sõlminud ametnikest väidab et loodud suhtes pole pingeid esinenud, lähisuhte kinni peetava isikuga on uurimustöö intervjuu tegemise ajaks katkenud 29% endistest ametnikest.

Intervjuudes toodi välja järgmised seigad:

“Suhe on katkenud. Selle katkestas mees ja lepin tema otsusega.”

“Lõpetasime igasuguse suhtlemise 2005-nda aasta oktoobris, siis oli meie viimane kohtumine vanglas. Mul on südames ja hinges nii raske. See oli viga kui ütlesin talle, et meie vahel kõik läbi on, see oli jube mida kõike ta mulle ütles. Ja nüüd on nii, et vabanedes ta tuleb ja otsib mu üles, ükskõik kus ma ka poleks, ja maksab mulle kätte oma murtud südame eest”

“On esinenud arusaamatusi, sel juhul räägime ja arutleme asjade üle ja püüame konflikti põhjuseni jõuda. Me ei jäta kunagi jutte poolikuks”

“On esinenud pingeid. Me ei kohtunud mõnda aega, ei helistanud. Ainult kirjutasime.”

“On esinenud pingeid. Kui meie suhe avalikuks tuli, tahtsin selle lõpetada, kuid mees ütles, et kasu ei saa sellest kumbki, sest algus on juba tehtud. Kuna tööst olin nagunii ilma, ei näinud mingit põhjust ka suhte lõpetamiseks”

Ülaltoodud vastusest intervjuus endise ametnikuga nähtub, et ametnik soovis suhet lõpetada, kuid kinni peetav isik suutis teda ümber veenda. Kuigi kinni peetav on kinnipidamisasutuses, on tal siiski mõjuvõim naise üle.

Intervjuudest kinni peetavaga lähisuhtes olnud endiste ametnikega nähtub, et üks suhe katkes kinni peetava initsiatiivil. Teine katkenud suhe on lõppenud endise ametniku initsiatiivil. Ametnik lõpetas suhte, kuid tunneb ennast süüdlasena ja leiab, et tegi sellega vea.

Kahel uuritaval endisel ametnikul ei ole esinenud pingeid lähisuhtes kinni peetava isikuga.

Ootuste mittetäitumine

Endistele ametnikele esitati küsimus etteheidete kohta lähisuhtes. Endiste ametnike etteheidet oma lähisuhtes olevale partnerile olid alljärgnevad:

- Kinni peetavast partner on ükskõikne.
- Partner ei lasknud endisel ametnikul oma elu rahulikult elada.
- Ebareaalsed ootused
- Liiga närviline
- Pidev kontroll ametniku tegemiste üle

71% antud uurimuses osalevate endiste ametnike kinni peetavatest partnerid kannavad karistust isikuvastase kuriteo eest. Närvilisus ja viha on igapäevane nähtus vanglas karistust kandvatele kinni peetavatele isikutele.

Endiste ametnikega lähisuhtes olevad kinni peetavate isikute etteheidet uuritavatele olid:

- Ei meeldinud kui partner käis pidudel.

- Ametniku ausus.
- Ajapuudus suhtlemiseks lähisuhtes oleva partneriga.

“Mida rohkem me suhtlesime, seda põhjalikumalt ülevaadet tahtis partner mu tegemistest saada, kõik pidi olema tema kontrolli all. Mina ei suutnud niimoodi elada. Ta helistas mulle päevad läbi ja me vestlesime tundide kaupa. Alguses tundus see romantiline, kuid vabaduses on ka muid tegevusi peale telefoniga rääkimise ja see, et ma polnud pidevalt kättesaadav tema jaoks, solvas teda väga.”

Vastuses intervjuust endise ametnikuga nähtub, et kinni peetavast partner kontrollis pidevalt küsitletut. Kinni peetavast partneril pidi olema ülevaade kõikidest endise ametnike tegemistest ja käikudest. Uuritav endine ametnik, aga keeldus kontrolli all olemast ning selle tulemusena katkes ka suhe naise initsiatiivil.

Kinni peetavast isikust elukaaslane heitis ette oma naisele asju ja tegevusi, mis on normaalsed vabaduses viibivatele isikutele. Olles ise kinnipidamisasutuses, puudub kinni peetavatel kontroll naise käitumise üle, ning esile tõuseb armukadedus.

Endise ametniku ja kinni peetava isiku nägemus ühisest elust

Küsimusele nägemuse kohta ühisest elust endise ametniku ja kinni peetava isiku puhul, olid vastused alljärgnevad:

“Realistlik. Partner vabaneb ja siis vaatame mis meist edasi saab.” Vastusest võib välja lugeda vastuolu, sest endine ametnik küll väidab, et ühine elu on ühest küljest realistlik kuid tegelikult puudub tal nägemus sellest, milline ühine elu välja hakkab nägema.

“Et ta vabaneb, tuleb minu juurde elama, abiellume ja saame lapsed”. Tegemist on nägemusega, mis esineb traditsiooniliselt juhul, kui mõlemad suhte osapooled viibivad vabaduses.

“Töötame mõlemad, planeerime koos näiteks suuremaid oste, puhkuse ja vabaaja veetmist.”

57 % antud uurimuses osalevatest endiste ametnikega lähisuhtes olevatest kinni peetavatest isikutest viibivad hetkel kinnipidamisasutuses. Ülaltoodud vastustest nähtub, et endised ametnikud peavad nägemust ühisest elust kinni peetava isikuga reaalseks. Siiski võib väita, et partneri vanglas oleku ajal tegeliku kooseluvõimaluse puudumise tõttu on keskmisest suurem risk lahku minna.

Lähisuhte osapoolte perekondade ja lähedastega suhtlemine ja ühiste sõprade olemasolu

Seitsmest kinni peetavaga lähisuhtes olevast endisest ametnikust kuus on tutvunud oma kinni peetavast partneri perekonnaga. Ühel juhul on endine ametnik lõpetanud suhtlemise oma kinni peetavast partneri vanematega põhjusel, et kinni peetava vanemad kolisid välismaale. Üks respondentidest ei ole tutvunud oma kinni peetavast partneri perekonnaga ega pole ka tutvustanud oma perekonda vangistuses viibivale partnerile. Põhjuseks toob uuritav asjaolu, et kumbki lähisuhte osapool ei ole vanematega nii lähedastes suhetes, et oma isikliku elu muudatustest oleks vaja teavitada.

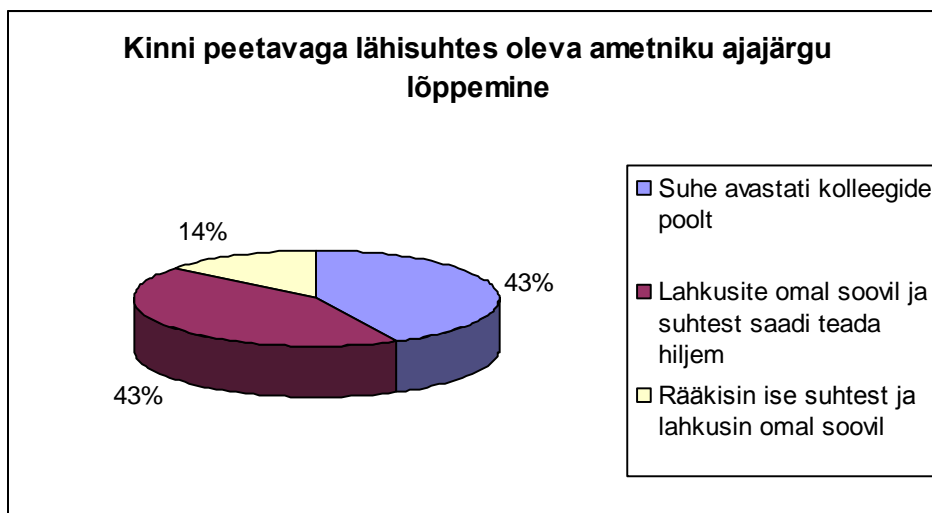
Joonis 8. Ühiste sõprade olemasolu lähisuhtes olevatel kinni peetavatel ja endistel ametnikel

Ühiseid sõpru on endistel ametnikel ja nende kinni peetavatest partneritel 57 % juhtudest. Intervjuust kinni peetavatega lähisuhtes olevate ametnikega võib välja lugeda, et ühised sõbrad tekkisid pärast kinni peetava vabanemist ning endise ametniku sõbrad said ka vabanenud kinni peetavate sõpradeks, vastupidist varianti, mil kinni peetavate sõbrad sõbrunesid endiste ametnikega, ei esinenud. Ühiseid sõpru on ainult neil lähisuhtes olevatel endistel ametnikel ja kinni peetavatel isikutel, kelle partnerid on vanglast vabanenud. Endised ametnikud, kelle partnerid kannavad alles karistust vanglas, ei vastanud keegi jaatavalt küsimusele ühiste sõprade kohta.

Ametniku ajajärgu lõppemine

Kõikidele uuritavatele ametnikele esitati küsimus ametniku teenistussuhte lõppemise kohta. Küsimusel oli kolm vastusevarianti:

1. Suhe avastati kolleegide poolt
2. Lahkus töölt omal soovil ja suhtest saadi teada alles hiljem
3. Rääkis ise suhtest

Joonis 9. Ebaseadusliku suhte ilmsiks tulek vanglas

43% endistest ametnikest lahkus töölt omal soovil ja nende suhtest saadi teada alles hiljem. Samuti 43% juhtudest avastati suhe kolleegide poolt ja vaid 14% endistest ametnikest rääkis ise oma suhtest ning lahkus töölt.

Oma lõputöö uurimuse tõeste tulemuste saamiseks tegin intervjuu ka Tartu Vangla julgeolekuosakonna juhataja Raini Jõksiga, kelle ütluste kohaselt on ainult üks kinni peetava isiku ja ametniku vahel kujunenud lähisuhe tulnud ilmsiks pärast ametniku teenistusest lahkumist.

Kolleegide käitumine suhte ilmsikstulekul vanglas

Küsimusele, kas kolleegid püüdsid Teie suhet ära hoida või katkestada ja milliseid tundeid see tekitas, olid vastused alljärgnevad:

„ Ei olnud kolleegidega eriti lähedane ja seega ei püütud suhet katkestada”

„ Ei olnud võimalik suhet katkestada, sest keegi ei olnud sellest teadlik”

„ Jah. Üks kolleeg oli suhtest teadlik ja püüdis mind ümber veenda, aga ma ei kuulanud teda. Väga kahju, et ei kuulanud.”

„Jah. Kui olin töölepingu lõpetanud, tegid seda kõik mu „head sõbrad ja sõbrannad” (kellest ma peale abiellumist imelikult enam midagi kuulnud pole). Mul oli selline tunne, et JÄTKE MIND OMETI RAHULE!, see pole nende elu. Mingi hetk hakkasin telefonile valikuliselt vastama, ei tahtnud, et mõni jälle helistab ja hakkab minu elu elama. Aga praegusel hetkel tahaks need „head sõbrad ja sõbrannad” üles otsida ja neile sirge seljaga öelda, et olen oma eluga rahul.”

Lisaks on samal respondendil küsimus, miks julgeolekuosakond midagi ette ei võtnud, kui nad suhtest väidetavalt ammu juba teadlikud olid?

Viimase uuritava endise ametniku fraasid intervjuus lähevad vastuollu. Respondent tahtis, et kolleegid jäta ta rahule ja ei elaks tema elu, kuid samas huvitab teda, miks ei võetud midagi ette takistamiseks suhte arengut. Samuti tahaks uuritav endine ametnik üles otsida oma head sõbrad ja sõbrannad, teatamaks et on enda eluga rahul. Antud lause viitab kibestumisele. Lausest võib välja lugeda, et midagi on olnud siiski halvasti ja nüüd peab respondent tõestama, et on enda eluga rahul. Uuritaval endisel ametnikul on etteheited teistele, mitte endale.

Küsitlesin ka kolleege Tartu Vanglast, et saada teada nende seisukohta kinni peetavate ja ametnike vahelise lähisuhte kohta. Saadud vastused võib klassifitseerida nelja erinevasse rühma:

1. Osa ametnikke oli inimesena neutraalsel seisukohal, ametnikuna on aga seisukoht eitav, sest tekkinud lähisuhte kinni peetava ja ametniku vahel kahjustab kogu vangla mainet.
2. Vastajate seas oli ametnikke, kes olid arvamusel, et kõigi jaoks on kuskil keegi ja kui selle ametniku jaoks on see keegi just see kinni peetav, siis miks mitte.
3. Kõige suurem osa ametnikest olid konkreetselt eitaval seisukohal, sest ametnikul puudub reaalne võimalus kinni peetavat tundma õppida sedavõrd, et temaga lähisuhte luua.
4. Ja võiks välja tuua, et paljud naissoost kolleegid ei arvanud nendest endistest ametnikest midagi, sest nende endiste ametnike pärast vaadatakse kõiki vanglas töötavaid naisi kui võimalikke järgmise suhte osapooli. See rühm naissoost kolleege tajuvad vastutust kõigi kinni

peetavaga lähisuhte loonud ametnike eest ja tunnevad oma positsiooni nõrgemalt kui mehed.

4.3.1 Müüdid kinni peetavatest meeste eelistest vabaduses olevate meeste ees

Sajandeid on ühiskonnas ülal hoitud illusiooni perekonnast mis on püha ja puutumatu. Eelarvamuslikult hinnatakse mehe rolli perekonnas ainuväärseks³⁹. Uuritavatelt ametnikelt saadud intervjuu vastuste alusel saab välja tuua müütilisi uskumusi ja tõekspidamisi vangla kogemusega meestest.

- Kinni peetavad on kindlasti mehelikumad kui enamus mehi vabaduses
- Kinni peetavatel on laiem silmaring ja haritumad tunduvad nad ka
- Vanglas viibinud meestel on vaade elule reaalsem
- „Rootsi kardinat“ taga istunud mehed on osavamate kätega, nad suudavad nii mõnigi kord „s... saia“ teha
- Kinni peetav on ka inimene ja tihti peale ka sooja südame ning lahtise peaga

4.4 Tõukejõud lähisuhte tekkimisel ja autori soovitusel meetmetest mis aitaksid vähendada ametniku ja kinni peetava vahelise lähisuhte tekkimist

Endiste naisametnike intervjuudest, kes on sõlminud lähisuhte kinni peetava isikuga, võib välja tuua alljärgnevad järeldused:

1. Üheks tõukejõuks suhte kujunemisel on liigne töökoormus. Naisametniku jõud ei käi suurest hulgast kinni peetavatest isikutest üle ja abi võib tulla ükskõik kust, ka kinni peetavatelt ja ametnik ei pea seda ohumärgiks.
2. Töökaaslaste tugi on nõrk ja ohu korral ei ole abi saabumine piisavalt kiire ja selle tulemusena püütakse hoida häid suhteid kinni peetavate isikutega, et ei tekiks ohu olukorda. Käitumist peab kohandama vastavalt kinni peetavate olekule, ei saa järgida seadustikku.

³⁹ Kase, H (2004) Lähisuhte vägivald. Tallinn. Lk 12

3. Uurimuses osalenud endised naisametnikud õilistavad kinni peetavat ning halvustavad vangla administratsiooni ja kolleege.
4. Tasandatakse nivood kinni peetavate ja vabaduses kuritegusid mittesooritanud isikute vahel. Ei peeta oluliseks ühiskondlike piiride kokkuleppeid.
5. Kaheksas kuu on vanglas töötaval naisametnikul üks kriisiperiood, sel ajaperioodil vajaks ametnik rohkem tuge, tunnustust ja koolitust vangla poolt.

KOKKUVÕTE

Antud lõputöös on käsitletud vanglas kujunenud lähisuhteid ametnike ja kinni peetavate isikute vahel.

Lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja asjaolud, mis viisid ametnikud selleni, et nad asusid rikkuma seadust ning alustasid keelatud suhet kinni peetava isikuga. Samuti tõi autor välja ühised jooned või erinevused lõputöös käsitletud juhtumite puhul.

Töös esitatud hüpoteesid leidsid kinnitust ning olid alljärgnevad:

1. Ametnikud, kes alustavad lähisuhet kinni peetava isikuga, teevad seda hetkel, mil nende elus on toimunud mingit liiki psühholoogiline kriis, mille tõttu ametnik on vastuvõtlik erinevatele psühholoogilistele mõjutustele, vajab rohkem tähelepanu ja toetust.
2. Vanglas ametnikuna teenistuses olev naisametnik satub suurema tõenäosusega kinni peetava isikuga lähisuhtesse kui meesametnik.

Käesoleva lõputöö eesmärgi täitmiseks ja hüpoteeside lahendamiseks kasutas autor struktureeritud intervjuud Tartu Vangla endiste töötajatega, kes on lahkunud ametist lähisuhete tõttu kinni peetava isikuga. Samuti tõi autor välja statistilised näitajad Tartu Vanglas toimunud naissoost ametnike personalialasest liikumisest aastate lõikes.

Lähisuhe on emotsionaalne side, mis teeb armastuse objekti läheduse inimese jaoks nauditavaks ning võib teha temast eemal oleku piinavaks. See on mitmetahuline nähtus ja seda on väga raske üheselt ning ammendavalt defineerida.

Tartu Vangla avati 2002. aastal ja käesolevaks ajaks on tegutsenud peaaegu 4 aastat. Personalialase liikumise statistikast nähtub, et aastatel 2003-2005 on alguse saanud 11 lähisuhet kinni peetava isiku ja ametniku vahel. Suhete tekkimise arv on tõusuteel.

Kui inimesed teevad seda, mida neilt oodatakse, ei ütle see nende kohta kuigi palju. Aga kui nad teevad midagi ebatavalist, hakatakse arutlema selle üle, miks nad seda tegid. Tuntakse vajadust seletada nähtusi ainult siis, kui need igapäevaelu normaalsetest stsenaariumitest hälbivad. Vanglatöötajatele tehtud küsitlusest nähtub, et nende arvamused kolleegide lähisuhetest kinni peetavate isikutega võib klassifitseerida nelja gruppi:

1. Inimesena on nende seisukoht neutraalne. Ametnikuna on aga eitaval seisukohal, sest teekinud lähisuhted kahjustavad kogu vangla mainet.
2. Kõigi jaoks on kuskil keegi ja kui selle ametniku jaoks on see keegi just see kinni peetav, siis miks mitte.
3. Eitav seisukoht, sest ametnikul puudub reaalne võimalus kinni peetavat tundma õppida.
4. Eitav seisukoht, sest nende ametnike pärast vaadatakse kõiki vanglas töötavaid naisi kui võimalikke järgmise suhte osapooli.

Käesolevas lõputöös uuris autor teemat, kuidas ja miks tekivad lähisuhted vanglas töötavate ametnike ja kinni peetavate isikute vahel. Uurimus tulemustest nähtub, et enne vanglasse tööle asumist ei olnud enamuse ametnike töötanud vanglasüsteemis ega eraldi mõelnud suhtele kinni peetavaga või pigem hoidusid sellest ja olid kindlad, et neil ei teki sellist suhet.

Lõputööst selgub, et vangla-alase erialase ettevalmistuse puudumine ei ole määrav tegur suhte tekkimise juures kinni peetavate isikutega. Võiks eeldada, et naised kes tulevad vanglasse tööle omamata erialast ettevalmistust, satuvad tihedamini lähisuhtesse kinni peetava isikuga, kuid andmetest nähtub teisiti. Kinni peetavatega lähisuhteid sõlminud Tartu Vangla ametnikest omasid 86% erialast haridust.

Rolliootustest mehele ja naisele lähisuhtes on võimalik näha, et uuritavate ootused mehele lähisuhtes on kõrged. Eeldatakse, et mees kannab traditsioonilist patriarhaalset ühiskonna rollimudelit, see tähendab, et võtab endale suhtes perekonnapea rolli, on otsustaja, pere hoidja, suhte alustala, olema arusaaja, toetav ja võtma vastutuse suhte eest. Naise rolli lähisuhtes nähakse eelkõige traditsioonilises naiselikus koduperenaises, kes on mehele toeks, austab meest ja tema otsuseid, on see kes on suhtes romantik, kodu hoidja, lohutaja, arusaaja.

Antud lõputöö uurimusest nähtub, et 8-nda ja 26-nda vanglateenistuses oldud kuu möödumisel on naisametnikel vanglas töötades oht lähisuhte tekkimiseks kinni peetava isikuga. Seega saab väita, et vangla töö omab spetsiifikat, millel on oma selged kriisiperioodid seal teenistuses oleva ametniku jaoks.

57 % antud uurimuses osalevatest endiste ametnikega lähisuhtes olevatest kinni peetavatest isikutest viibivad hetkel kinnipidamisasutuses. Uurimuses välja toodud vastustest nähtub, et endised ametnikud peavad nägemust ühisest elust kinni peetava isikuga reaalseks. Siiski võib väita, et partneri vanglas oleku ajal tegeliku kooseluvõimaluse puudumise tõttu on keskmisest suurem risk lahku minna.

Endiste naisametnike intervjuudest, kes on sõlminud lähisuhte kinni peetava isikuga, võib välja tuua alljärgnevad järeldused ning ettepanekud:

1. Üheks tõukejõuks suhte kujunemisel on liigne töökoormus. Naisametniku jõud ei käi suurest hulgast kinni peetavatest isikutest üle ja abi võib tulla ükskõik kust, ka kinni peetavatelt ja ametnik ei pea seda ohumärgiks.
2. Töökaaslaste tugi on nõrk ja ohu korral ei ole abi saabumine piisavalt kiire ja selle tulemusena püütakse hoida häid suhteid kinni peetavate isikutega, et ei tekiks ohu olukorda. Käitumist peab kohandama vastavalt kinni peetavate olekule, ei saa järgida seadustikku.
3. Uurimuses osalenud endised naisametnikud õilistavad kinni peetavat ning halvustavad vangla administratsiooni ja kolleege.
4. Tasandatakse nivood kinni peetavate ja vabaduses kuritegusid mittesooritanud isikute vahel. Ei peeta oluliseks ühiskondlike piiride kokkuleppeid.
5. Kaheksas kuu on vanglas töötaval naisametnikul üks kriisiperiood, sel ajaperioodil vajaks ametnik rohkem tuge, tunnustust ja koolitust vangla poolt.

SUMMARY

In this given final paper is studied close relationships between officials and prisoners inside the prison.

The aim of this final paper is to find out the circumstances, which led the officials so far, that they broke the law and started forbidden relationships with prisoners. Also, the author of this final paper brought out common characteristics and differences in case of given instances.

For accomplishing the aim of this final paper and solving the hypothesis, the author of final paper used structured interviews with former workers of Tartu Prison, who had stepped down, because they had close relationship with prisoner. Author also brought out statistical data of Tartu Prison, about female officials' personnel movements during recent years.

Tartu Prison is opened since 2002 and for now, it has been working about 4 years. As personnel movement statistics show, that in years 2003-2005 has evolved 11 close relationships between prisoner and official. The evolving of new relationships is on the increase.

As appears from this study, the lack of prison-specialized preparation is not a decisive factor in case of evolving close relationships with prisoners. It could be presumptive that females, who start working in the prison without having any preparation, they fall into close relationships with prisoners more often, but statistics show on the contrary. Tartu Prisons officials, who evolved close relationships with prisoners, had 86% of cases specialized education.

From this final paper appears that after passing by 8. and 26. month of prison service, the female official, who works in prison, has risk for evolving of close relationship with prisoner. So in this case can say, that work in the prison needs specifics, which has its own crisis periods for official.

57% of participating formal officials, who had close relationships with prisoner, those prisoners are still in prison. As appears from answers, which are brought out also in final paper, the formal officials find that vision of common life with prisoner is real. Also can say that during partner's imprisonment there is higher risk for breakups, because of lack of real conjoin.

KASUTATUD ALLIKAD

1. Blue Ribbon Commission on Inmate population Management. (1990). Final Report. Sacramento CA: Prison Industry Authority
2. Cowan, C., Kinder, M. (1998) Miksi fikstud naised valitsevad väärin. Porvo-Helsinki-Jurva: Werner Söderström Osakeühio
3. Devasia, V.V., Devasia, L. (1993). Victim-offender relationship in female homicide by male.- *Indian Journal of Social Work*, nr 55, pages 317-323
4. Fishman, L.T. (1988). Stigmatization and Prisoners' Wives Feelings of Shame.- *Deviant Behavior*, nr 9, pages 169-192
5. Flaudi, S. (1991). Backlash: The underclared war against womwn. New York: Crown Publishers
6. Girshick, L.B. (1996) Soledad Women: Wives of prisoners speak out. London: Westport, Connecticut
7. Hancock, E. (1989). The girl within. New York: Fawcett Columbine
8. Hayes, N. (2002) Sotsiaalpsühholoogia alused. Külim
9. Himberg, L., Jauhiainen, R. (2002). Suhteita, minä, me ja muut. Porvo
10. Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2005). Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina
11. Kase, H. (2004). Lähisuhte vägivald. Tallinn
12. Kerchoff, A.C, Davis, K. (1962). Value consensus and need complementarity in mate selection.- *American Sociological Rewiew*, nr 27
13. Kidron, A. (2004). Suhtlemine. Mondo
14. Ladõnskaja, V. (2005, 30. märts). Pruudina vanglas. – *Eesti Ekspress*, lk 13.
15. Levi, A. (1973). Halli hundi päevik. Tallinn: Eesti Raamat
16. McGraw, P.C. (2001). Kuidas päästa suhet. K-Kirjutis
17. Newcomb, T.M. (1961). The acquaintance process. New York: Holt, Rinehart&Winston
18. Norwood, R. (1996). Naised, kes armastavad liiga palju. Tallinn: Elmatar
19. Püüa, M. (2003, 22. dets). Kolm Tartu vangla naistöotajat on abiellunud vangiga. – *Postimees*, lk 6.
20. Sigall, H., Ostrove, N. (1975). Beautiful but dangerous: Effects of offender attractiveness and nature of the crime on juridic judgement.- *Journal of personality and Social Psychology*, nr 31
21. Sotsiaalsektor arvudes 2005. (2005). / Sotsiaalministeerium. Tallinn: Sata OÜ
22. Stack, C.B. (1974). All our kin. New York: Harper&Row
23. Winch, R.F. (1958). Mate selection: A study of complementary needs. New York: Harper&Row
24. [<http://ajaviide.delfi.ee/news/seks/article.php?id=12395879>] 25.03.2006
25. [<http://et.wikipedia.org/wiki/Armastus#Kirjandus>] 20.03.2006
26. [<http://www.aripaev.ee/temp/seminar/07.03.2006/01.ppt>] 01.04.2006
27. Vangistusseadus. 14.06.2000 – RTI, 58, 376, RTI 2006, 12, 79.

LISA

Küsitlus

Hea endine kolleeg! Lõpetan sel aastal Sisekaitseakadeemia ja kirjutan lõputöö teemal “Vanglas kujunenud lähisuhted kinni peetava isiku ja ametniku vahel. Tartu Vangla näitel”. Suureks abiks oleks, kui vastaksid allolevale küsimustikule. Küsimustele vastamine on anonüümne, ning pärast lõputöö kaitsmist hävitan täidetud ankeedid. Teie isikuid ning teie partneri isikuid ma tööd ei avalda.

1. Kuidas tundsite töötades Tartu Vanglas enda positsiooni?
 - a) Olite kolleegide seas liider
 - b) Olite kolleegide ideedega kaasamineja
 - c) Hoidsite omaette
2. Kas Teil on erialane haridus töötamaks ametikohal, mis Teil oli Tartu Vanglas?
3. Kui kaua olite töötanud vanglasüsteemis enne teenistusse asumist Tartu Vanglasse?
4. Tartu Vangla alustas tegutsemist oktoobris 2002. aastal. Kui kaua töötasite Teie Tartu Vanglas?
5. Kuidas kohtusite oma abikaasa/partneriga?
6. Kelle initsiatiivil muutus tööalane suhe isiklikuks suhteks?
7. Tartu Vangla kodukord näeb ette, et kinni peetav ja ametnik suhtlevad vaid ametialaselt. Millised tunded tõusid esile, kui leidsite, et suhe on muutunud tööalasest suhtest isiklikuks suhteks?
8. Kuidas hakkasite käituma, teades, et tegelikult rikute seadust?
9. Millised on eelised kinni peetavast mehel, võrreldes mehega vabaduses?
10. Suhte arengu puhul teevad mõlemad osapooled midagi. Mida tegite Teie ja mida tegi partner?
11. Milline on Teie jaoks mehe roll suhtes?
12. Milline on Teie jaoks naise roll suhtes?
13. Millised on Teie ootused partnerile vangistuse ajal ja millised on ootused pärast karistuse lõppemist?

14. Kas on esinenud pingeid suhtes? Kuidas käitusite Teie ja kuidas käitus partner?
15. Kuidas olite ette kujutanud suhteid kinni peetavaga enne enda suhte tekkimist?
16. Kas on asju mida saate partnerile ette heita? Tema Teile?
17. Milline on Teie ja partneri nägemus ühisest elust?
18. Kui reaalne on Teie nägemus ühisest elust?
19. Kas olete partnerile tutvustanud enda perekonda, lähedasi, sõpru?
20. Kuidas tähistate tähtpäevi?
21. Kuidas lõppes Teie ametniku ajajärk?
22. Kas kolleegid püüdsid Teie suhet ära hoida või katkestada? Mis tundeid see Teis tekitas?
23. Kindlasti on midagi sellist mida ma ei osanud küsida, või siis on ankeet mingil määral puudulik ja Te sooviksite ise millestki rääkida. Palun tehke seda!

Ette tänades vastuste eest,

Merle Aus